

Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/1 (2013), 271-310

POLONYALI HOTEL LAMBERT VE BÜYÜK SIRBİSTAN “NAÇERTANIJE” PLANI (1840-1844)

Hakan DEMİR*

Özet

Bu makalede 1831 yılında Polonya’da Rusya’ya karşı başlatılan ayaklanmanın bastırılmasından sonra Avrupa’ya kaçmak zorunda kalan Polonyalıların Paris’te Prens *Adam Jerzy Czartoryski* (1770-1861) etrafında bir araya gelerek oluşturdukları *Hotel Lambert* grubunun 1840-1844 yılları arasındaki Sırbistan politikasına ve 1844’te Sırbistan İçişleri Bakanı *Ilija Garašanin*’in (1812-1874) ilk modern Sırp siyasi milliyetçi programı olan “*Načertanije*”yi oluşturmasında Hotel Lambert’in etkisine değinilecektir. Hotel Lambert’in izlediği Sırbistan Politikası’nın amacı Doğu Avrupa’da Rus etkisinin azaltılması ve toprakları XVIII. yüzyılda Rusya, Avusturya ve Prusya tarafından paylaşılan Polonya’nın bağımsızlığının yeniden kazanılmasıdır. Çalışmada Hotel Lambert’in oluşum sürecine XVIII. ve XIX. yüzyıl Polonya tarihi perspektifinden kısaca bakılırken Hotel Lambert’in 1840-1844 dönemi Sırbistan politikasının nedenleri anlatılacak ve bu dönemde Sırbistan’da yaşanan siyasi gelişmeler çerçevesinde Büyük Sırbistan planının (Načertanije) oluşturulma süreci değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Polonya, Hotel Lambert, Sırbistan, Načertanije, Milliyetçilik.

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD., hakand@sakarya.edu.tr

Abstract

Polish Hotel Lambert and his Great Serbia “Načertanije” Plan (1840-1844)

After the suppression of the uprising was launched in 1831 in Poland against Russia, the Poles who were forced to flee to Europe gathered around Prince *Adam Jerzy Czartoryski* (1770-1861) and formed Hotel Lambert organization in 1833 in Paris. In this article, Hotel Lambert’s Serbian Policy between 1840-1844 will be analyzed and Hotel Lambert’s effects on the creation of the first modern Serbian nationalist program, “*Načertanije*” will be discussed. The purposes of Hotel Lambert’s Serbian policy were to reduce Russia’s influence in Eastern Europe and regain independence of Poland which was shared by Austria, Russia and Prussia in the XVIIIth century. In this study, the process of formation of Hotel Lambert is examined from the perspective of Polish history in the XVIIIth and XIXth century.

Keywords: Poland, Hotel Lambert, Serbia, Načertanije, Nationalism.

Giriş

Toprakları 1795 yılında Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından paylaşılan Polonya bu paylaşımından sonra Avrupa haritasından tamamen silindi. 1831 yılında Polonya’da Rusya’ya karşı bir ayaklanma başlatıldı. Bu ayaklanmanın Rusya tarafından bastırılmasından sonra ayaklanmacıların çoğu Batı Avrupa’ya göç ettiler. Kaçan ayaklanmacıların bir kısmı Paris’te Polonyalı asilzade Prens Adam Jerzy Czartoryski’nin (1770-1861) etrafında toplanmaya başladılar. Prens Czartoryski’nin Paris’te 1833 yılında satın aldığı Hotel Lambert zamanla Polonyalı göçmenlerin toplandığı bir yer oldu. Czartoryski ve etrafındakilerin Polonya’nın bağımsızlığını yeniden kazanabilmesi için Avrupa çapında sürdürdükleri politikanın oluşum merkezi Hotel Lambert olduğu için Czartoryski etrafında toplanan bu gruba *Hotel Lambert* adı verildi. Hotel Lambert’in amacı Polonya’nın birliğini yeniden sağlamak ve Doğu Avrupa’da Rusya’nın etkisini azaltmaktı. Bu bağlamda Hotel Lambert, Sırbistan’ın Osmanlı Devleti’nin egemenliğinde geniş bir otonomi elde etmesi ve kendi etrafında diğer Güney Slavları toplaması durumunda bölgedeki Rus etkisinin azaltılabileceğini düşünüyordu. Czartoryski, ajanları vasıtasıyla Sırbistan yöneticileriyle bağlantıya geçti ve onlara Sırbistan’ın İngiltere ve Fransa’ya yakınlaştırılması ve Rus etkisinden kurtarılması tavsiyesinde bulundu.

Czartoryski özellikle Sırbistan İçişleri Bakanı Ilija Garašanin (1812-1874) ile temasa geçilmesini önemsemekteydi. Çünkü Ilija Garašanin Sırbistan iç ve dış politikasına yön veren bir politikacıydı. Ancak Garašanin, Czartoryski'nin istediği gibi Sırbistan'ın merkez olacağı büyük bir Güney Slav devletinin değil kendi idealleri doğrultusunda Büyük Sırbistan'ın kurulmasını hedefliyordu. Bu nedenle Büyük Sırbistan projesini “*Načertanije*” adlı programda oluşturdu.

Makalede Polonyalı Hotel Lambert'in 1840-1844 dönemi Sırbistan politikasına değinilirken, Büyük Sırbistan politikası olarak bilinen ve 1844 yılında Sırp devlet adamı Ilija Garašanin tarafından formüle edilen “*Načertanije*” programının ortaya çıkışında Hotel Lambert'in etkisine değinilecektir. Çalışmada önce Polonya topraklarının paylaşılması sürecine tarihsel bir perspektiften bakılmış; daha sonra Hotel Lambert'in 1833 yılında ortaya çıkışı ve 1841 yılına kadar izlediği Sırbistan politikasına değinilmiştir. Ardından Sırbistan siyasal hayatında yaşanan gelişmeler ve Hotel Lambert'in bu siyasal gelişmelere angaje olması değerlendirilmiş ve Büyük Sırbistan programının (*Načertanije*) oluşum koşulları anlatılmıştır. Makalede Türkçe, İngilizce, Polonyaca, Hırvatça ve Sırpça kaynaklar kullanılmış; Hotel Lambert'in 1840-1844 arası Sırbistan politikası ve Garašanin'in Büyük Sırbistan planını oluşturması Polonyalıların ve Sırp'ların politik hedefleri çerçevesinde açıklanmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde yaşanan gelişmeler karşısında izlediği politika bu çalışmanın konusunu oluşturmamaktadır. Makalenin konunun Osmanlı Devleti'nin bu dönemde izlediği politikalar ile ilgili boyutlarını içeren başka çalışmalara vesile olması ümit edilmektedir.

1. Polonya Topraklarının Paylaşılması ve Yaşanan Siyasi Gelişmeler:

XVIII. yüzyıl boyunca Saksonyalı Wettin ailesi tarafından yönetilen Polonya¹ yaşanan ekonomik ve toplumsal krizler nedeniyle gücünü gittikçe

-
- 1 Sabire Arık, **Kuruluşun XVII. Yüzyıla Polonya Tarihi**, Ankara 2010, s. 14-36, 145-146. Polonya adı *Polan* kavminden gelmektedir. Bugünkü Polonya'nın batısında yer alan *Büyük Polonya* bölgesindeki Warta nehri kıyılarında yaşayan Polanların yöneticileri olan Piastlar ilk devleti kurmuştur. Polanların ilk yöneticisi I. Mieszko (960-992) 966 yılında Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Piast Hanedanı'nın yönettiği Polanlar zamanla diğer bölgelerde yaşayan başka kavimleri egemenlikleri altına alarak, kendi isimlerini onlara kabul ettirmişlerdir. 1025 yılında Piast Hanedanı'ndan I. Bolesław'ın Gniezno Katedrali'nde taç giyerek kendini kral ilan etmesi Polonya Krallığı'nın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Polonyalılar 11. yüzyıl boyunca güçlü bir devlete sahip oldular. Ancak Polonya kralı III. Bolesław'ın 1138 yılındaki ölümünden sonra bu krallık parçalandı. 1241 ve 1259 yıllarındaki Moğol istilaları Polonya'yı daha da zayıflattı. Bu dönemde Polonya büyük bir Alman göçüne de sahne oldu. Litvanya Grandükü Jagiełło 1386 yılında Hıristiyanlığı kabul edince Polonyalı Prenses Jadwiga ile evlendi ve kendisini Polonya prensi ilan etti. Böylece Piast Hanedanı sona erdi ve Jagiellon Hanedanı dönemi başladı. Hanedanın üyeleri 1377–1392 ve 1440–1572 yılları arasında Litvanya Grandükü unvanını taşıdılar. Polonya kralları, evlilikler ve miras yoluyla, 1440–1444 ve 1490–1526 dönemlerinde Macaristan Kralı, 1471–1526 döneminde ise aynı zamanda Bohemya Kralı unvanlarına da sahip oldular. Böylece XVI yüzyılın ortalarına gelindiğinde Polonya Kralı'nın egemenliği kendi krallığının dışında Macaristan, Çek ve Slovak toprakları ile bugünkü Hırvatistan'ın kuzeyine kadar yayılmış oldu. Bu dönemde Polonya ve Litvanya aynı kral tarafından yönetilmekle birlikte ayrı devletler olarak kaldılar. Ancak Polonya kralı II. Zygmunt August'un çocuksuz ölmesi üzerine iki devletin soyluları Polonya'nın Lublin kentinde bir araya gelerek 1 Temmuz 1569 tarihinde Lublin Antlaşması'nı imzaladılar ve iki devleti bir araya getirdiler. Böylece Polonya-Litvanya Birliği kurulmuş oldu. Bu tarihten 1795 yılında parçalanmasına kadar geçen sürede Polonya-Litvanya Devleti tek kral, tek meclis (*Sejm*) ve tek senato tarafından yönetildi. Bu makalede Polonya'dan bahsedilirken aslında XVI yüzyılda kurulmuş olan Polonya-Litvanya Birliği'nden bahsetmiş oluyoruz. Lublin Antlaşması ile Polonya Krallığı ve Litvanya Büyük Düklüğü tek bir devlet altında birleştiler ve bu devlet Avrupa'nın en güçlü ülkelerinden biri haline geldi. Polonya ve Litvanya 1386 yılında evlilik yoluyla Litvanyalı Jagiellon Hanedanı'nın yönetime gelmesinden sonra aynı krallar tarafından yönetildiler. Ancak Lublin Birlik Anlaşması'na gelinceye kadar kral hariç iki

kaybeden bir devlet durumuna düşmüştü. Polonya Devleti, bir *Diyet* tarafından yönetilmekteydi. Diyet, kralın seçtiği bir senatodan ve soyluların seçtiği meclisten oluşmaktaydı. Her soylunun, kralın kararlarını veto etmeye hakkı vardı ve bu hakka *liberium veto* denirdi. Bir karara ya da yasanın yerine getirilebilmesine tek başına bile olsa karşı çıkma hakkı veren bu uygulama, Polonya'yı büyük bir kargaşa içine sokmaktaydı. Diğer taraftan Rusya, Prusya ve Avusturya; Polonya'nın yaşadığı bu zor durumdan istifade ederek, Polonya'nın içişlerine daha fazla karışmaya başlamışlardı. Örneğin 1717 yılında Polonya parlamentosu Rusya'nın baskısıyla ordunun asker sayısını 24.000'e indirme kararını almak zorunda kaldı.² Polonya'da yaşanan krizden kurtulma çareleri üzerine düşünen iki grup ortaya çıkmıştı. Bunlardan biri *Muhafazakar Hetman* grubuydu. Bu grubun başında Franciszek Salazy Potocki (1700-1772) ve Jan Klemens Branicki (1689-1771) bulunuyordu. Diğer grup ise soylu *Czartoryski* ailesinin başını çektiği "*Familija*" denilen gruptu. Muhafazakar Hetmanlar mevcut siyasal sistemin korunmasını ve Fransa ile Avusturya'nın desteğinin alınması gerektiğini savunurken; Czartoryskilerin başını çektiği "*Familija*" grubu ise reformların yapılması, merkezi iktidarın güçlendirilmesi ve dış politikada Rusya'nın desteğinin sağlanması gerektiğini düşünüyordu. Soylular kendi konumlarını kaybetmek istemiyorlardı. Buna

ülkenin bütün yönetim organları ayrı tutulmaktaydı. İki ülkenin iki ayrı meclisi (Sejm) ve senatosu vardı. Kraków ve Vilnius iki ayrı başkentti. Birleşmeden sonra Kraków'da tek bir meclis ve senato oluşturuldu. 1596 yılında ise birliğin başkenti Varşova'ya taşındı. Lublin Birlik Anlaşması sonrası Polonya-Litvanya Birliği topraklarının genişliği bakımından Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya'dan sonra gelmekteydi. Polonya Krallığı ve Litvanya Büyük Düklüğü; vassalları olan Prusya Prenslığı ve Kurlandiya (bugünkü Letonya'ya bağlı tarihi bölge) ile birlikte 800.000 km²'den fazla bir alanı kapsamaktaydı. Bu topraklarda 8 milyondan fazla insan yaşamaktaydı. Polonya-Litvanya Birliği'nin etnik yapısı da karışıktı. Birliğin nüfusunun % 40'ını Polonyalılar, % 20'sini Ukraynalılar, Beyaz Ruslar ve Ruslar, % 30'unu Litvanyalılar, % 10'dan fazlasını Almanlar ve yaklaşık % 5'ini de Yahudiler oluşturmaktaydı. Kalan bölümünü ise İskoçlar, Tatarlar ve Karay Türkleri oluşturmaktaydı. Polonya-Litvanya Devleti, XVII. yüzyıldan itibaren gücünü kaybetmeye başladı.

- 2 Jerzy Topolski, **Historia Polski**, Poznań 2005, s. 149-151. [Jerzy Topolski, **History of Poland**, Poznań 2005, p. 149-151.]

karşılık güçlü komşular da Polonya’daki iktidarsızlık durumunun devam etmesini istiyorlardı.³

1763’te Polonya Kralı III. August Wettin ölünce her iki grup kendi destekledikleri adayın kral olabilmesi için mücadele etti ve bu mücadeleden Czartoryskiler galip çıktı. Czartoryskileri Rusya desteklemişti ve bunların desteklediği Stanislaw August Poniatowski (1732-1798) yeni Polonya Kralı oldu. Rus Çariçesi II. Katerina da (1729-1796) yeni kralı destekledi ve onu Polonya’da Rus etkisinin artırılması yönünde kullanmaya çalıştı. Kral Poniatowski öncelikle orduda ve maliye sisteminde reformlar yaptı. Ancak yaptığı reformlar Polonya’nın güçlenmesini istemeyen II. Katerina’nın muhalefetiyle karşılaştı. 1768 yılında Polonya parlamentosu, Rusya’nın baskısıyla, soylulara kralı seçme hakkını veren bir kanunu kabul etti. II. Katerina bu şekilde soyluları kendine bağlamak ve Rusya’nın onayı olmadan reform yönündeki herhangi bir girişimin başarısız olacağını Polonyalılara göstermek istiyordu.⁴

Polonya’daki Rus karşıtları Şubat 1768’te Podolya’nın Bar kentinde (Ukrayna’nın güneybatı ve orta batısını kapsayan tarihi bir bölge) toplanarak “*Bar Konfederasyonu*”nu oluşturdular. Bu konfederasyonu oluşturanların amacı Polonya’nın bağımsızlığının korunması ve devletin Katolik özelliğinin devam ettirilmesiydi. Bar konfederasyoncuları ayrıca Rusya’nın desteklediği Kral Poniatowski’nin tahttan çekilmesini istiyorlardı. Krala ve Rusya’ya karşı harekete geçen Bar konfederasyoncularını Osmanlı İmparatorluğu da desteklemekteydi.⁵ 1770 yılında Bar konfederasyoncuları Poniatowski’ye karşı bir suikast girişiminde bulundular fakat bu girişim onların soyluların desteğini kaybetmelerine neden oldu. Polonya’da oluşan kaos ortamı sonrasında bu duruma son vermek isteyen II. Katerina, Prusya Kralı II. Friedrich’in (1712-1786) Polonya’nın paylaşılması teklifini kabul etmeye karar verdi. Rusya

3 Damir Agičić, **Podijeljena Poljska (1772-1918)**, Zagreb 2004, s. 7-9. [Damir Agičić, **Partitioned Poland (1772-1918)**, Zagreb 2004, p. 7-9.]

4 Topolski, **a.g.e.**, s. 164-166.

5 Agičić, **a.g.e.**, s. 10-11.

ve Prusya'nın Polonya'yı paylaşma planını Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresa da (1717-1780) destekleyince Ağustos 1772'de Saint Petersburg'da Rusya, Prusya ve Avusturya arasında imzalanan anlaşmayla Polonya toprakları Polonya'nın üç komşusu tarafından ilk kez paylaşılmış oldu. Avrupa'da bu paylaşım anlaşmasına sadece Osmanlı Devleti karşı çıktı.⁶ Anlaşmaya göre; Prusya Polonya'nın en gelişmiş bölgesi olan ve Poznań kentinin de içinde bulunduğu *Büyük Polonya* bölgesini ele geçirdi. Polonya'nın güneyi ve Galiçya bölgesi Avusturya'nın yönetimine bırakılırken, Rusya Polonya topraklarından en büyük payı aldı. Bu ilk paylaşımından sonra Polonya Krallığı elinde kalan topraklarla yüzölçümü bakımından Avrupa'da yine de 4. sırada yer almaktaydı. Kraków, Gdańsk gibi şehirler de Polonya Krallığı'nın yönetimi altında kalmıştı. Ancak krallık çok daha fazla bir biçimde üç güçlü komşusuna bağlı kaldı. Komşularının baskısıyla Polonya parlamentosu paylaşım anlaşmasını kabul etti ve bu ilk paylaşım Polonya'nın Avrupa haritasından tamamen silinmesi sürecini beraberinde getirdi.⁷

Rusya'nın Osmanlı Devleti ile savaşta olduğu bir sırada Polonya Kralı Poniatowski, bu durumu reformların yapılması için bir fırsat olarak değerlendirmek istedi. Başlangıçta parlamentoda reformların yapılmasını engelleyen *Muhafazakar* grubun ağırlığı hissedilmekteydi. Reform yanlısı ikinci grup ise kralın iktidarını artırmaya çalışıyordu. Prusya, Gdańsk ve Toruń kentlerinin kendisine devredilmesi karşılığında Polonya'da reformların yapılmasını desteklemekteydi. Ancak Polonya parlamentosu Prusya'nın bu talebine karşılık Polonya Krallığı topraklarının bölünmez olduğu kararını aldı. 1791'de Polonya'da reformcular etkilerini artırdılar.⁸ Reformcuların en büyük başarısı 3 Mayıs 1791'de anayasanın kabul edilmesini sağlamak oldu.

6 Topolski, **a.g.e.**, s. 166-167.

7 Michał Tymowski, **Kratka Povijest Poljske**, (çev. Magdalena Najbar-Agičić), Zagreb 1999, s. 74-76.[Michał Tymowski, **A Brief History of Poland**, (trans. Magdalena Najbar-Agičić), Zagreb 1999, s. 74-76.]

8 Tymowski, **a.g.e.**, s. 77-80.

Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan “Načertanije” Planı (1840-1844)

Bu anayasa ile soylulara daha fazla siyasi haklar verildi ve Polonya anayasal bir monarşi yapısına kavuştu.⁹

1793 tarihinde Rusya ve Prusya; Polonya'nın yeniden paylaşılması için bir anlaşma daha imzaladılar. Prusya; Gdańsk ve Toruń şehirlerini ele geçirdi. Bu ikinci paylaşıma Avusturya katılmamıştı. Anlaşma, Polonya'da büyük bir huzursuzluk yarattı ve Rusya'ya karşı ayaklanma planları yapılmaya başlandı. Fransa'nın desteğinin sağlanması için de harekete geçildi. Polonyalı General Tadeusz Kościuszki (1746-1817), Fransa'nın desteğini alabilmek için Paris'e gitti; Fransız hükümetinin ayaklanma planlarına destek vermemesine rağmen Kościuszki 24 Mart 1794'te Kraków kentinde ayaklanmayı başlattı. Ayaklanma için 30.000 asker toplanması hedeflenmiş fakat sadece 3.000 asker toplanabilmişti. Buna rağmen ayaklanmacılar 4 Nisan 1794'te Rus ordusunu yenmeyi başardılar. Rus ordusu karşısında alınan bu galibiyet Polonya ulusal tarihinde önemli bir mit haline geldi. Alınan galibiyete rağmen Rusya, ayaklanmacıların ordusunun Varşova'ya doğru ilerlemesini engelledi. Bunun üzerine Varşova'da halk Rusya Büyükelçiliği'ne saldırdı. Rus ordusu da Silezya bölgesine (Orta Avrupa'da tarihsel bölge) doğru çekilmek zorunda kaldı. Ancak Prusya da ayaklanmanın bastırılması için müdahale etti ve Haziran 1794'te Kraków'u ele geçirerek; Varşova'ya kadar ilerledi. Daha sonra Avusturya da duruma müdahale edince Polonyalı ayaklanmacıların durumu kötüleşti. 10 Ekim 1794'te Rusya; ayaklanmacıların ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı ve Varşova'ya doğru ilerleyerek kenti ele geçirdi. 10 gün içerisinde ayaklanmacılar etkisiz hale getirildi ve çoğu Rusya tarafından sürgüne gönderildi. Polonya Kralı Stanisław August Poniatowski Kasım 1795'te Rusya tarafından tahttan feragat etmek zorunda bırakıldı. Ocak 1795'te Rusya, Prusya ve Avusturya Polonya'yı yeniden paylaştılar. Bu paylaşımınla birlikte Polonya Avrupa haritasından tamamen silindiği gibi paylaşımçı devletlerin hükümdarları “Polonya Kralı” unvanını dahi kullanmamaya karar verdiler. Böylece Polonya Krallığı'nın varlığı kağıt üstünde de ortadan kaldırılmış oldu.¹⁰

9 Agičić, a.g.e., s. 16.

10 Tymowski, a.g.e., s. 81.

Üçüncü paylaşım anlaşması sonrasında Rusya, Polonya topraklarının % 62'sini, Prusya % 20'sini, Avusturya ise % 18'ini ele geçirmişti.¹¹ Polonya'nın her üç işgal bölgesinde yeni yönetim biçimleri oluşturulurken, feodal sistem her üç bölgede de varlığını sürdürmeye devam etti. Bu dönemde Polonya'da bağımsızlığın yeniden kazanılmasını amaçlayan gizli örgütler oluşturulmaya başlandı. Bu gizli örgütlere özellikle Kościuszki'nin başlattığı ayaklanmada yer alan soylular katılıyorlardı.¹²

1806'da Fransa'nın Prusya'yı yenilgiye uğratması sonrasında Napolyon Bonapart (1769-1821) Berlin'e girdi. Prusya'ya karşı sürdürdüğü savaşta Polonyalıların desteğini sağlamak isteyen Napolyon, Polonyalı generaller Jan Henryk Dąbrowski (1755-1818) ve Józef Wybicki'yi (1747-1822) yanına çekti. Napolyon'un Polonya'nın tekrar bağımsız olması konusunda bir desteği olmamasına rağmen Polonyalı generaller Polonyalıları Prusya'ya karşı ayaklanmaya ve Fransız ordusuna yardım etmeye çağırdılar. General Tadeusz Kościuszki ise Fransızlara fazla güvenmediği için Napolyon'a destek vermedi. Prusya'ya karşı savaşmak üzere 30.000 asker toplanmıştı.¹³ Prusya ve Rusya'ya karşı verilen savaş Polonyalıların bağımsızlığın kazanılması yönündeki ümitlerini artırdı. Haziran 1807'de Rus ordusu büyük bir yenilgi alınca, Rus Çarı I. Aleksander görüşmelere razı oldu ve Napolyon ile Tilsit'te bir araya gelerek, bir barış anlaşması imzaladı. İki gün sonra da Fransa-Prusya anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre Prusya'nın elindeki Polonya toprakları Fransa'ya devredildi ve bu topraklar üzerinde Fransız denetiminde "*Varşova Voyvodalığı*" oluşturuldu. Varşova Voyvodalığı'nda feodal sistem kaldırıldı, herkes yasalar karşısında eşit kılındı ve tek bir hukuk ve yargı sistemi oluşturuldu. Oy hakkını soyluların yanı sıra kentliler, entelijansiya, bazı askerler ve bir kısım köylü toplulukları elde etti. Varşova Voyvodalığı'nın başına Saksonya Hanedanı'ndan Friedrich August getirilirken, Polonya ordusu

11 Agićić, **a.g.e.**, s. 27.

12 Andrzej Chwalba, **Historia Polski (1795-1918)**, Kraków 2001, s. 215-217.
[Andrzej Chwalba, **History of Poland (1795-1918)**, Kraków 2001, p. 215-217.]

13 Tymowski, **a.g.e.**, s. 82-83.

Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan “Načertanije” Planı (1840-1844)

Fransız bir generalin komutası altına girdi ve Fransa Büyükelçisi bu dönemde Varşova’da etkili bir diplomat haline geldi. Varşova Voyvodalığı’nda resmi dil Polonyacaydı ve devlet memurları Polonyalılardan oluşmaktaydı.¹⁴

1812 yılında Fransa ve Rusya arasındaki gerilimin artması üzerine savaş yeniden başlamış ve 1813’te Rus ordusu Varşova’ya girmiştir. Leipzig’te Fransızların aldığı yenilgi üzerine Varşova Voyvodalığı’nın yönetimi 1815’teki Viyana Kongresi’ne kadar Rusya’ya bırakıldı. Viyana Kongresi’nde alınan kararlar birlikte Varşova Voyvodalığı “*Polonya Krallığı*” adı altında Rusya’ya dahil edildi. Böylece Napolyon döneminde oluşturulan Varşova Voyvodalığı ortadan kaldırılmış oldu. Ancak 6 yıllık Fransız yönetimindeki *Varşova Voyvodalığı* deneyimi Polonyalılara Polonya Devleti’nin bağımsızlığının yeniden kazanılabileceği ümidini vermişti.¹⁵

1815’teki Viyana Kongresi’nde “*Polonya*” üzerinde en çok tartışılan sorunlardan birisiydi. Avrupa’nın büyük güçleri bu sorun karşısında bölünmüşlerdi. İngiltere, Avusturya ve Fransa; Rusya’nın gücünün azaltılmasını isterken; Prusya, Rus Çarı I. Aleksander’ı desteklemekteydi. Çünkü Prusya’ya Rusya tarafından Varşova Voyvodalığı’nın batısının verilmesi garanti edilmiş ve Rusya; Prusya yararına, Poznań ve Toruń kentleri üzerindeki egemenlik hakkından vazgeçmişti. Rusya Çarı aynı zamanda Polonya Kralı unvanını kullanmaya başladı ve bundan sonra da her Rus çarı ve çariçesi otomatik olarak Polonya kralı ve kraliçesi unvanını elde etti. Rusya, Polonya’da bir anayasa kabul edilmesine onay verdi ve kabul edilen anayasayla Polonya’ya otonomi verildi.¹⁶

Rus baskısının zamanla artması üzerine Czartoryski ailesinin önemli bir üyesi olan Prens Adam Jerzy Czartoryski (1770-1861), başlangıçta Rus yanlısı olan tutumunu değiştirmiş ve Batı yanlısı bir tavır izlemeye başlamıştı. Diğer taraftan Polonya’nın bağımsızlığının kazanılmasını amaçlayan gizli örgütler

14 Agičić, **a.g.e.**, s. 34-36.

15 Tymowski, **a.g.e.**, s. 82-84.

16 Chwalba, **a.g.e.**, s. 257-260.

gençler tarafından da oluşturulmaya başlanmış ve gençlerin 1817 yılında Vilnius Üniversitesi'nde kurduğu gizli örgütün aktif üyelerinden birisi de Polonyalı şair Adam Mickiewicz (1798-1855) olmuştur.¹⁷

2. Polonyalı *Hotel Lambert*'in Oluşumu ve 1841'e kadar *Hotel Lambert*'in Sırbistan Politikası:

Polonya'nın otonomisinin Rusya tarafından sınırlandırılmasından ve anayasanın ihlal edilmesinden rahatsız olan bir grup, 1828'in sonlarında Varşova'da Piotr Wysocki (1797-1875) etrafında toplanmaya başladı. Polonyalılar yeni Rus Çarı I. Nikola'dan (1796-1855) Polonya anayasasına saygı göstermesini ve Rus ordusunun Polonya topraklarından çekilmesini istediler. Ancak Çar I. Nikola Polonyalılarla görüşme yapma konusunda istekli değildi. Bunun üzerine Wysocki ve etrafındakiler 29 ve 30 Kasım 1830 tarihinde Rusya'ya karşı bir ayaklanma başlatmak için hazırlıklara başladılar.¹⁸ Polonyalıların ayaklanmayı başlatmasından sonra Rus ordusu 6 Eylül 1831 tarihinde Varşova'ya karşı saldırıya geçti. Prens Czartoryski, bu dönemde Avrupa çapında diplomatik bir ağ oluşturmaya çalışarak; Polonya ayaklanmasına Prusya ve Avusturya'nın angaje olmasını engellemek istedi. Bu bağlamda da İngiltere ve Fransa hükümetlerinin desteğini sağlamaya çalıştı. Ancak İngiliz ve Fransız hükümetleri ayaklanmacıları desteklemedikleri gibi İngiltere Dışişleri Bakanı Henry John Palmerston (1784-1865) İngiltere'nin Rus Çarı ile uyrukları arasındaki sorunlara karışmak istemediğini bildirdi.¹⁹ 1831 ayaklanmasının Rusya tarafından bastırılmasından sonra Rus baskısından kaçan ayaklanmacılardan yaklaşık 10.000 kişi Polonya Krallığı'nı terk etti. Polonya'dan kaçan ayaklanmacıların yarısı Fransa'ya yerleşti.

17 Ljubomir Jakšić-Durković, **Mičkjević i Jugosloveni**, Novi Sad 1987, s. 19-22. [Ljubomir Jakšić-Durković, **Mickiewicz and Yugoslavs**, Novi Sad 1987, p. 19-22.]

18 Jerzy Skowronek, **Sprzmirzeńcy Narodów Balkanskich**, Warszawa 1983, s. 98-100. [Jerzy Skowronek, **Alliance of the Balkan Nations**, Warszawa 1983, p. 98-100.]

19 Agićić, **a.g.e.**, s. 53-54.

Diğer ayaklanmacılar ise İngiltere, İsviçre, Belçika, Osmanlı İmparatorluğu ve ABD’ye göç ettiler. Çoğu aristokrat kökenli olan bu göçmenler Fransız hükümetinden önemli miktarda yardım alıyorlardı ve önemli bir kısmı da Fransa’daki okullarda eğitim görmeye başlamıştı.²⁰ Polonyalı göçmenler hızlı bir biçimde çeşitli siyasi oluşumlar içinde yer almaya başladılar. Mart 1832’de Paris’te Polonyalı Demokrat Topluluğu (*Towarzystwo Demokratyczne Polskie – TDP*) oluşturuldu. Bu demokratik yönelimli örgütün dışında aşırı solda yer alan başka bir örgüt daha oluşturulmuştu.²¹

Polonyalı göçmenlerin muhafazakar-liberal kesimini Prens Adam Jerzy Czartoryski temsil ediyordu. Czartoryski’nin etrafında generaller, bürokratlar, soylular ve bazı entelektüeller bulunuyordu. Paris’te 1833 yılında satın alınan Hotel Lambert’in adından dolayı bu gruba *Hotel Lambert* denildi. Czartoryski ve çevresindekilerin amacı uluslararası kamuoyunun dikkatini “*Polonya Sorunu*”na çekmekti. Czartoryski, Fransa ve İngiltere’deki siyasetçi ve aristokratlarla olan kişisel ilişkilerini ve bağlantılarını kullanarak, Polonya’nın bağımsızlığını kazanması için bu ülkelerin desteğini sağlamaya çalıştı. Ancak bu ülkelerdeki bazı siyasetçileri yanına çekebilmesine karşın İngiliz ve Fransız hükümetlerini Rusya’ya karşı harekete geçirmeyi başaramadı. Diğer taraftan Czartoryski Papa ile de iyi ilişkiler kurmuştu. Görevlendirdiği ajanlar Avrupa’nın çeşitli ülkelerine gittiler ve gittikleri ülkelerdeki siyasi gelişmeleri yakından izleyerek, Paris’teki Hotel Lambert’e edindikleri bilgileri gönderdiler. Hotel Lambert’in amacı bağımsız bir Polonya’nın bölünmeden önceki sınırlar çerçevesinde yeniden kurulması ve Polonya’da 3 Mayıs 1791 Anayasası’na göre yeniden anayasal bir monarşinin oluşturulmasıydı.²²

Czartoryski, kendi ajanları vasıtasıyla Avrupa’da diplomatik ve gizli bir ağ oluşturmuştu. Bu ajanlar, özellikle Balkanlarda Osmanlı Devleti egemenliğinde yaşayan Hıristiyan halklar arasında aktiftiler ve bu halkların Osmanlı egemenliği altında daha fazla otonomi elde etmesi için çalıştılar.

20 Tymowski, **a.g.e.**, s. 85-87.

21 Skowronek, **a.g.e.**, s. 131-132.

22 Chwalba, **a.g.e.**, s. 291-294.

Czartoryski, Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanabilmesi için Osmanlı Devleti'nin varlığını devam ettirmesi gerektiğini düşünüyordu. Çünkü ona göre ancak Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürmesi durumunda Avusturya ve Rusya'nın etkisi sınırlandırılabilirdi. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya'nın baskısından korunması gerektiğini ve İngiltere ile Fransa'nın da bu doğrultuda bir politika izlemeleri gerektiğini düşünüyordu. Czartoryski, Balkanlar söz konusu olduğunda bölgede özellikle Sırbistan'a büyük bir önem veriyordu.²³ Bu noktada Czartoryski'nin Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin yönetiminde yaşayan Hıristiyan halkların daha fazla otonomi elde etmek için hareket etmeleri gerektiğini düşünürken, bu halkların bu dönemde bağımsızlıklarını ilan etmeleri konusunda bir destek vermediğini vurgulamak gerekir. Çünkü Czartoryski Hıristiyan halkların bağımsızlıklarını elde ettikleri takdirde kolayca Rusya ve Avusturya'nın etkisi altında kalacaklarını ve dolayısıyla onlar için en iyi olanın öncelikle Osmanlı'nın federal yönetimi altında otonomi elde ederek güçlenmeleri ve daha sonra ileride Balkanlarda Osmanlı'nın yerini alabilecek bir devlet kurmaları gerektiğini düşünüyordu.²⁴

Czartoryski'nin Balkanlara olan ilgisi aslında 28 Şubat 1804'te Rus Çarı I. Aleksander (1777-1825) tarafından Rusya Dışişleri Bakanı olarak göreve atanmasıyla başlamıştı.²⁵ Rus Çarı I. Aleksander, Czartoryski'nin yakın arkadaşıydı ve Aleksander, 1801'de Çar olduğunda onu önce danışmanı sonra

23 Ljubomir Jakšić-Durković, **O Početku Jugoslovenske Politike Adama Čartorsykog (1841-1843)**, Beograd 1974, s. 30-34. [Ljubomir Jakšić-Durković, **About the Begining of Adam Czartoryski's Yugoslav Policy (1841-1843)**, Belgrade 1974, p. 30-34.]

24 Ljubomir Jakšić-Durković, "O Nastanku Načertanija 1844. Godine", **Srpska Akademija Nauka i Umetnosti Naučni Skup Knjiga LIV**, Beograd 1991, s. 21. [Ljubomir Jakšić-Durković, "The Origin of Načertanije in the year 1844", **Serbian Academy of Sciences and Arts Scientific Sessions Book LIV**, Belgrade 1991, p. 21.]

25 Piotr Żurek, "Knez Adam Jerzy Czartoryski i Plan Balkanske Federacije (1804-1806)", **Anali Dubrovnika**, No:43, Dubrovnik 2005, s. 129. [Piotr Żurek, "Prince Adam Jerzy Czartoryski and the Plan of Balkan Federation (1804-1806)", **Dubrovnik Annals**, N:43, Dubrovnik 2005, p. 129.]

da yardımcısı yapmıştı. 1804-1806 yılları arasında Rusya Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Czartoryski, Çar’a Slavların koruyucusu olması gerektiği yönünde tavsiye vermektedir. Bu dönemde Avrupa’da *Napolyon Savaşları* etkiliydi. Czartoryski, Napolyon’un Balkanlarda Osmanlı egemenliğini sona erdirmesinden ve bir Osmanlı-Rus savaşının çıkmasından endişe ediyor ve Rus dış politikasının Balkanlarda Rus yanlısı eğilimleri desteklemesi gerektiğini düşünüyordu. Ona göre Napolyon’un amacı Rusya’nın Balkanlardaki etkisini sınırlandırmaktı ve dolayısıyla Rusya’ya karşı bir Osmanlı-Fransız ittifakı oluşabilirdi. Bu nedenle Czartoryski Rusya’nın koruyuculuğunda ve Osmanlı yönetimi altında bir Balkan Federasyonu’nun oluşturulması gerektiğini düşünüyor ve bu federasyon içinde iki devletin olmasını istiyordu. Ona göre bu federasyon içindeki devletlerden birisi Yunan devleti; diğeri de Slav devleti olmalıydı. Czartoryski, Balkan Federasyonu’ndaki Slav devletinin sınırları içine Dalmaçya, Karadağ, Hersek ve Boka Kotorska (Karadağ’ın Adriyatik Denizi kıyısında yer alan bölge) bölgelerini dahil ediyordu. Czartoryski, bölgede bulunan Rus ajanları ve diplomatları aracılığıyla Balkanların etnik yapısı ve siyasi durumu konusunda da bilgi almıştı.²⁶

Prens Czartoryski, bakanlık görevinin başladığı dönemde Rusya’daki Sırp göçmenlerden Osmanlı yönetimine karşı 1804’te başlatılan Sırp ayaklanması konusunda bilgi aldı. 1774’te imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması’yla birlikte Osmanlı yönetimi, Osmanlı sınırları içinde yaşayan Ortodoksların koruyucusu olarak Rusya’yı kabul etmişti. Bu nedenle Sırp ayaklanmacılar destek için ümitlerini en fazla Rusya’ya bağlamışlardı. Czartoryski Balkanlarda Karlovac Metropoliti Stevan Stratimirović (1757-1836) ve onun çalışma arkadaşı Vasil Karazin (1773-1842) ile iletişim halindeydi ve onlardan gelişmeler hakkında düzenli bilgiler almaktaydı.²⁷ 1804’ün

26 Piotr Żurek, *Hotel Lambert i Chorwaci (1843-1850)*, Warszawa 2005, s. 33-38. [Piotr Żurek, *Hotel Lambert and Croats (1843-1850)*, Warszawa 2005, p. 33-38.]

27 Żurek, *a.g.m.*, s. 131-133. Czartoryski, dışişleri bakanlığı görevini Polonya’nın durumunu düzeltebileceği umuduyla kabul etmişti. Rusya Dışişleri Bakanı olduğu dönemde Czartoryski, Sırların durumu konusunda daha ayrıntılı bilgiler

sonlarında Karazin, Czartoryski'ye Avrupa politikasındaki konjonktürü dikkate almasını ve Osmanlı devletinin parçalanmasından sonra Avrupalı diğer güçlerin Fransa'ya karşı savaşabileceklerini söylemişti. Karazin, Rusya koruyuculuğunda bir Slav-Sırp devleti kurulabileceğini ve Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan tüm Sırların kurulacak bu devletin yönetimi altında bir araya getirilebileceklerini düşünmüştü. Bu nedenle Karazin 1804'teki Sırp ayaklanmasını desteklemişti. 1804 yılında Moskova'da Sırp ayaklanmacıların temsilcisi Matija Nenadović'i (1777-1854) kabul eden Czartoryski, bu görüşmede Nenadović'e Rus politikasının Sırlara aktif destek verecek durumda olmadığını ve bu nedenle Sırların Osmanlılarla bir anlaşma yapmaları gerektiğini ve Osmanlılardan otonomi elde etmek için çalışmalarını önerdi. Ayrıca Nenadović'e Sırların merkezi bir iktidar örgütü (*Sinod*) oluşturmasını ve bu örgütün Rusya ve Osmanlı Devleti ile yürütülecek görüşmeleri sürdürmesini tavsiye etti.²⁸ Czartoryski'ye göre Fransız karşıtı mücadelenin merkezi Balkanların batısı ile Karadağ olmalıydı. Bu amaçla Karadağ'ın Adriyatik Denizi'ndeki limanı olan Boko Kotorska bölgesi Rus donanması tarafından ele geçirildi. Mart 1806'da Karadağlılarla birlikte Rus ordusu Fransızlara karşı harekete geçti. Bu çatışmalar Boko Kotarska, Dubrovnik ve Dalmaçya'nın bazı kısımlarında etkili oldu. Napolyon bölgede Avusturya'nın elinde tuttuğu toprakları ele geçirdi ve burayı "*İlirya Krallığı*" adı altında yönetmeye başladı.²⁹ Rus ve Karadağ birliklerinin

alma olanağına sahip oldu. Karlovac Metropoliti Stratimirović gönderdiği memorandumda 1782'de yaptıkları anlaşmayla Rus Çariçesi II. Katerina ile Avusturya İmparatoru II. Joseph'in Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Avrupa'daki topraklarında Romen Dacia ve Yunan Devleti'nin kurulması kararını almış olmalarından Sırların memnun olmadıklarını belirtti. İki monark arasında varılan anlaşmaya göre Belgrad'tan Adriyatik Denizi'ne kadar olan bölgeler Avusturya'ya bırakılacaktı. Stratimirović, Sırp Çarlığı'nın yeniden kurulması gerektiğini düşünüyordu. Startimirović'in memorandumu Czartoryski'nin eline geçmiş ve Czartoryski'den memorandumun Çar I. Aleksander'a iletilmesi istenmişti.

28 Žurek, **a.g.m.**, s. 132.

29 Marcus Tanner, **Croatia A Nation Forged in War**, New Haven and London 2010, s. 70-72.

Dalmaçya’da başarısız olması Czartoryski’nin Balkan federasyonu planlarının gerçekleşmesini engelledi. Bu başarısızlıktan sonra Czartoryski, 16 Temmuz 1806’da Rus Dışişleri Bakanlığı görevinden istifa etti.³⁰ Bu döneme kadar bir Balkan Federasyonu’nun kurulabileceğine inanan Czartoryski zamanla bu planını değiştirdi ve yeni bir Güney Slav politikası oluşturdu. 1804 Sırp ayaklanmasıyla birlikte yaşanan olayları yakından takip eden ve özellikle Rus diplomatlardan ve St. Petersburg’daki Avusturyalı diplomatlardan ayaklanmanın gidişatıyla ilgili bilgiler alan Czartoryski, bu gelişmeler sırasında elde ettiği bilgilere dayanarak kendi Güney Slav politikasını oluşturabildi. Aslında Czartoryski sadece bir Balkan Federasyonu’nun kurulmasını değil tüm Avrupa devletlerinin liberalizm ilkesi etrafında bir araya gelerek, bir federasyon kurmaları gerektiğini de düşünüyordu.³¹

3. 1804-1844 Yılları Arasında Sırbistan’daki Siyasi Gelişmeler ve Hotel Lambert’in Sırbistan Politikası:

Osmanlı egemenliği altında bulunan Sırbistan³² ilk kez 1804’de Đorđe

30 Žurek, **a.g.m.**, s. 134-135.

31 Marian Kukiel, **Czartoryski and European Unity 1770-1861**, New Jersey, 1955, s. 45-49.

32 Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar**, (çev. İhsan Durdu, Haşim Koç, Gülçin Koç), İstanbul 2006, s. 19-20. Slav kökenli bir halk olan Sırlar, Balkanlar’a 7. yüzyılda geldiler. Sırların çoğu 8. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar Bulgarların ve Bizanslıların yönetimi altındaki topraklarda yaşadılar. Zamanla, biri sonradan Karadağ adını alacak olan dağlık bölgedeki *Zeta*, diğeri ise daha ileri bir tarihte kurulan *Raška* omak üzere iki devlet kuruldu. Sırp Krallığı’nın yükselişi Nemanjić Hanedanı ile yakından ilgilidir. I. Stefan Nemanjić, Raška bölgesinin ilk yöneticisi oldu ve torunları iki asır boyunca iktidarı ellerinde tuttular. Stefan Nemanjić, 1186’da Zeta ve Raška’yı birleştirip, Sırları bağımsız bir devlet çatısı altında topladı. I. Stefan’ın oğlu II. Stefan (1196-1227) kral unvanını aldı. I. Stefan Nemanjić’in bir diğeri oğlu olan Rastko Nemanjić 1219 yılında Raška piskoposluğunu Bizans kilisesinden ayırarak, bugünkü Sırp Ortodoks Kilisesi’nin temellerini attı. Daha sonra da *Aziz Sava* olarak ilan edildi. Hanedanın kurucusu olan I. Stefan Nemanjić tahtı oğluna bırakarak, küçük oğlu Aziz Sava ile birlikte Atos Dağı’nda Hilandar manastırını kurdu ve *Aziz Simeon* adını aldı. Raška, Sırların Ortaçağ’daki devletiydi. Ortaçağ Sırp

Petrović (1768-1817) liderliğinde ayaklanmış ve 1815’de Miloš Obrenović ikinci ayaklanmayı başlatmıştı. İkinci Sırp ayaklanması sonucunda Miloš (1780-1860) kendi iktidarını sağlamlaştırmak için çalıştı ve bu yönde diplomatik girişimlerde bulundu. Sırbistan, 1830 yılında Osmanlı hükümetinin ilan ettiği bir fermanla içişlerinde otonomiye sahip ve Osmanlı Devleti’ne bağlı bir prenslik olarak tanındı. Bu süreçte Sırp yöneticiler merkezi bir devlet aygıtı oluşturmaya çalıştılar.³³ Belgrad’taki Ortodoks Kilisesi Metropolitliği’ne bir Rum yerine Sırp olan birisinin getirilmesine İstanbul tarafından izin verildi ve böylece dini anlamda da bir otonomi elde edilmiş oldu. Prens Miloš, 1830 Osmanlı Fermanı’na dayanarak bağımsız Sırp Kilisesi’nin temellerini attı. Ocak 1832’de Fener Patrikhanesi ile imzalanan anlaşmayla Prens’e ve halka; metropolitlerini ve piskoposlarını seçme hakkı verildi ve Belgrad Başpiskoposu “tüm Sırbistan’ın Metropoliti” haline getirildi. İstanbul’daki Patrikhane’nin yetkileri de Sırp Kilisesi’nde alınan kararları onaylayan bir role indirildi. Bu şekilde Sırp Kilisesi Prens’e bağlı ulusal bir kilise haline getirilirken, Sırbistan’daki merkezi idari yapı Habsburg bürokrasisi örnek alınarak oluşturuluyordu.³⁴ Bu noktada Sırp Kilisesi’nin ortaçağ Sırp devleti yöneticilerini yüzyıllar içinde kilise geleneği çerçevesinde kutsallaştırdığını ve Sırp devletinin kilise geleneği içinde yaşamaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

devleti en parlak dönemini 1331-1355 yılları arasında hüküm süren Stefan Dušan döneminde yaşadı. Bu dönemde Sırbistan’ın sınırları Tuna nehrinin batısından Orta Yunanistan’a kadar uzanıyordu. Bu devletin başkenti Üsküp’tü. 1346 yılında Stefan Dušan “Yunanların ve Sırp’ların Çarı” unvanını aldı. 1346 yılında İpek (Pec) başpiskoposluğunun statüsünü patrikliğe yükseltti. Stefan Dušan’ın ölümünün ardından oğlu Stefan Uroš (1355-1371) tahtta çıktıysa da iç karışıklıklar ve dış müdahaleler nedeniyle merkezi kontrolü sağlayamadı. 1371 yılındaki ölümüyle Nemanjić hanedanı sona erdi. 1459 yılında da Sırbistan Osmanlı egemenliğine girdi.

33 Ayşe Özkan, **Miloš’tan Milan’a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)**, İstanbul 2011, s. 23-25.

34 Jovo Bakić, **Ideologije Jugoslovenstva Između Srpskog i Hrvatskog Nacionalizma 1918-1941**, Zrenjanin 2004, s. 60-61. [Jovo Bakić, **Ideology of Yugoslavism Between Serbian and Croatian Nationalism 1918-1941**, Zrenjanin 2004, p. 60-61.]

Sırp Kilisesi'nin aziz ilan ettiği kişiler aynı zamanda ortaçağ Sırp devletinin de yöneticileriydi. Ortaçağ Sırp devleti yöneticilerini kutsallaştırma süreci kilise içinde XIII. yüzyılda başlamış ve XVIII. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Bu kutsallaştırma sürecinde ortaçağ Sırp devletinin kralı Stefan Nemanjić etrafında oluşturulan kült özellikle belirgindir. Bu kilise geleneği Sırp ulusal mitlerini Ortodoksların yaşamının bir parçası haline getirmişti. 1557'den 1766'ya kadar Sırp Ortodoks Kilisesi Osmanlı yönetimi altında bu rolü belirgin bir biçimde yerine getirdi. Sırp Ortodoks Kilisesi'nin azizleri kutsallaştırması ve Sırp devlet geleneğinin kilise içinde yaşatılması Ortodoks toplumunun Sırplaştırılmasında etkili olmuştur. Ortaçağ Sırp Devleti'nin siyasi birliği Sırp Kilisesi aracılığıyla Ortodokslar arasında yaşatılmıştır. Dolayısıyla kilise bu mitleştirmede önemli bir rol oynamıştır. Sırp Devleti'nin Osmanlılar tarafından yıkılmasıyla birlikte Sırp'lar yalnızca bağımsızlıklarını değil, aynı zamanda kendi toprak sahibi seçkinlerini de yitirdiler. Ulusal liderlik, bağımsız Sırp Ortodoks Patrikliği'ne geçmiş (1557-1776) ve piskoposlar aristokrat sınıfın yerini alarak, aristokratların ulusal kültüre ve tarihsel hafızanın oluşumuna ilişkin görevlerini üstlenmişlerdir.³⁵

1830 tarihli Osmanlı Fermanı Sırp Kilisesi'ni Prens'e bağlı ulusal bir kilise haline getirirken aynı zamanda Sırbistan'ın özerk ve yönetimin babadan oğula geçtiği bir prenslik olmasını sağladı. 1830 Osmanlı Fermanı Sırbistan prensinin ülkeyi bir konsey ve bir meclis ile beraber yönetmesini de öngörüyordu. Ancak Prens Miloš bunu dikkate almadı. Çünkü Sırbistan'ı yazılı hukuka göre değil geleneksel köylü hiyerarşisine dayalı, patrikliğe benzer bir şekilde kendisine bağlı bir mülk gibi yönetiyordu. Prens Miloš'un kişisel yönetiminden memnun olmayanlar zamanla ona karşı mücadele etmeye başladılar ve kendilerini Anayasa (*Ustav*) savaçısı olarak ilan ettiler. Amaçları Sırbistan'da Prens'in otoritesini sınırlayan bir anayasanın kabul edilmesini sağlamaktı. 1834'te bu grubun Prens'e karşı başlattığı isyan girişimi sonrasında 1831 tarihli Belçika Anayasası'ndan esinlenerek hazırlanan yeni bir anayasa Miloš tarafından ilan

35 Ivo Banac, “Sırbistan'da Milliyetçilik” (çev. Gencer Özcan), **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, (yay. haz. Kemâli Saybaşılı, Gencer Özcan), İstanbul 1997, s. 92-94.

edildi. Bu anayasaya göre genel oy hakkı tanınacak ve yapılacak seçimler sonrasında bir meclis oluşturulup, hükümet ve prens bu meclis tarafından seçilebilecekti. Sırbistan'ın bu şekilde demokratik parlamenter bir devlet olması amaçlanmıştı.³⁶ Ancak yeni anayasa Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya'nın itirazları nedeniyle uzun ömürlü olamadı. Prens Miloš, bu ortamı değerlendirerek; tarihte “*Sretenjski Ustav*” (Ziyaret Anayasası) olarak anılan bu anayasayı ilan ettikten üç ay sonra yürürlükten kaldırdı. Böylece Miloš kişisel otoritesini yeniden sağlamış ve mutlakiyetçi bir politika izlemeye başlamıştı. Ancak Miloš'a karşı muhalefet devam etti ve muhalefet grubu yeniden bir anayasanın ilan edilmesini talep etti. Bu muhalefet grubunun lideri Toma Vučić-Perišić'ti (1788-1859). Anayasanın yeniden ilan edilmesini isteyen bu gruba anayasa koruyucuları anlamında “*ustavobranitelji*” denildi.³⁷

1838 yılının Aralık ayında İstanbul tarafından Osmanlı Anayasası olarak bilinen bir belge ilan edildi. Bu belgeye göre Prens Miloš Obrenović'in iktidarı 17 üyeli bir konseyin kurulmasıyla sınırlandırıldı. Konseyin üyeleri hayat boyu konsey üyesi olabilirken, konseyin kendisi de bakanları atama ve görevden alma yetkisini elinde bulundurabilecekti. Halk bu belgeyi “*1838 Osmanlı Anayasası*” olarak kabul etti.³⁸ Meclis ortadan kalkmış ama Miloš ile ileri gelenler arasında bir denge sağlanmıştı. Ancak anayasaya göre oluşturulması gereken konseyin oluşumunu köylüleri ayaklandırmaya çalışarak engellemek isteyen Prens Miloš ile anayasa koruyucuları arasında şiddetli bir çatışma ortaya çıktı. Sırbistan'da Toma Vučić-Perišić (1788-1859) ve Ilija Garašanin (1812-1874) liderliğinde Prens Miloš karşıtı anayasa taraftarları ile Prens'in etrafında toplanmış Obrenović ailesi yanlıları arasında çıkan çatışmanın sonucunda Prens Miloš 1839 yılında görevini oğluna bırakarak iktidardan çekildi. Sırbistan'da ilk siyasi partilerin çekirdeğini oluşturan bu iki tarafın çatışmasının ardından anayasa koruyucularının lideri Toma Vučić-Perišić

36 Antoni Cetnarowicz, **Tajna Dyplomacja Adama Jerzego Czartoryskiego na Balkanach**, Kraków 1993, s. 36-38. [Antoni Cetnarowicz, **The Secret Diplomacy of Adam Jerzy Czartoryski Towards the Balkan**, Kraków 1993, p. 36-38.]

37 Cetnarowicz, **a.g.e.**, s. 39-40.

38 Cetnarowicz, **a.g.e.**, s. 45-46.

yeniden harekete geçti ve Prens Miloš’un yerine tahta geçmiş olan oğlu Prens Mihajlo Obrenović’i (1823-1868) 1842’de Avusturya’ya gitmeye mecbur bıraktı. Meclis (*Skupština*) hemen toplanarak oy birliği ile Aleksander Karađorđević’i (1806-1885) prens olarak seçti. Böylece babası Prens Miloš’un ardından 3 yıl tahtta kalmış olan Prens Mihajlo Obrenović, anayasa koruyucularından Toma Vučić-Perišić ve Avram Petronijević’in (1791-1852) baskıları sonucu 1842 yılında tahttan ayrılmak zorunda bırakılmış ve anayasa koruyucuları 1804’te ilk Sırp ayaklanmasını başlatmış olan Đorđe Petrović’in oğlu Aleksander Karađorđević’i başa geçirmişlerdi. Bu gelişmeler sonucunda Sırbistan’da taht el değiştirerek; Obrenović ailesinden Karađorđević ailesine geçti ve Sırbistan’ın başkenti Kragujevac kentinden Belgrad’a taştı. Prens Aleksander Karađorđević’in iktidarı (1842-1858) aynı zamanda anayasa koruyucularının kurduğu hükümetin iktidarı anlamına da geliyordu. Bu dönemde Sırbistan’da devlet bürokratik aygıtının geliştirilmesine devam edilerek, devletin merkezi bir biçimde örgütlenmesi sağlandı.³⁹

Sırbistan’da bu siyasi gelişmeler yaşanırken Hotel Lambert Grubu’nun lideri Prens Czartoryski, İstanbul’da şube açmaya karar vermiş ve bu amaçla 1839’da Aleksander Wereszczyński’yi çalışma şartlarını düzenlemek üzere İstanbul’a göndermişti.⁴⁰ Haziran 1841 tarihinde ise İstanbul’a Michał Czajkowski (1804-1886) gönderilmiştir.⁴¹ İstanbul, Hotel Lambert’in en sağlam noktalarından

39 Georges Castellan, **Balkanların Tarihi**, İstanbul 1995, s. 308-312.

40 Abdullah Temizkan, “Lehistanlıların İstanbul’da Lobi Faaliyetleri ve Kafkasya’ya Lejyon Gönderme Girişimleri” **Türklük Bilimi Araştırmaları**, XXVIII, Güz 2010, s. 368.

41 Musa Gümüş, “Mehmed Sadık Paşa (Michal Czajkowski) ve Osmanlı Devleti’nde Kazak Süvari Alayı”, **Turkish Studies**, Vol:5/3, Summer 2010, s. 1366-1368. Macaristan’da 1848 yılında başlayan ihtilal girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasından iki yıl sonra Osmanlı Devleti’ne sığınan Michał Czajkowski, 1804 yılında Ukrayna’da doğmuştur. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra yazıldığı askerlik okuldan mezun olarak askerlik mesleğine adım atmış ve 1831 yılında teğmenliğe terfi etmiştir. 1830-1832 yıllarında Polonya’da meydana gelen ihtilallere katılmıştır. 1830 ihtilallerinin başarısız olması üzerine Fransa’ya iltica etmiştir. 1834 yılında Polonya Demokratik Kulübü’ne, 1836 yılında da Polonya

birini oluşturuyor ve ajanları İstanbul'dan Balkanlara yayılıyordu; bu ajanlar gittikleri ülkelerde siyasi güç dengelerini Hotel Lambert'in çıkarları lehine bozmak ve Polonya'ya bağımsızlığını yeniden kazandırabilecek bir Avrupa çatışması oluşturmak amacıyla içinde buldukları durumdan memnun olmayan herkesi harekete geçirmeye çalışıyorlardı. 1841 yılında Avusturya'nın İstanbul'daki temsilcisi İstanbul'a Fransız pasaportları ve sahte isimlerle Polonyalı göçmenlerin geldiğini rapor etmeye başlamıştı. İstanbul, Polonyalı göçmenlerin toplandığı ve faaliyetlerini burada sürdürdükleri bir merkez olmuştu. Hotel Lambert'in ajanları Balkanlar'ın Rus Çarı'nın hakimiyetine girmesini önlemek için, bölgedeki Hıristiyan halklar nezdinde faaliyette bulunuyorlardı.⁴²

Czartoryski, Sırbistan Prensiği'nde ve diğer Güney Slavların yaşadıkları bölgelerde yaşanan siyasi gelişmelerle yakından ilgileniyordu. Sırbistan'da anayasa koruyucularının etkin olması ile yaşanan gelişmelerle birlikte Czartoryski, Rusya dışişleri bakanı olarak görev yaptığı dönemdeki siyasi planlarına geri döndü ve Güney Slav federasyonunun kurulması yönünde yeni bir plan oluşturdu. Onun planına göre kurulacak bu federasyon Osmanlı himayesinde olmalı ve Sırbistan'ı merkez olarak almalıydı. Kurulacak bu federasyonla birlikte Habsburg Hanedanı'nın yönetimi altında yaşayan Hırvatlar da harekete geçebilir ve Avusturya İmparatorluğu iç siyasi gelişmeleri

Milli Konfederasyonu'na üye olmuştur. 1838 yılında Prens Adam Czartoryski'nin politik kulübü olan Hotel Lambert Teşkilatı'na katılmış, Adam Czartoryski'den sonra bu teşkilatın başına geçmiştir. Michal Czajkowski, Adam Czartoryski'nin temsilcisi olarak 1841 yılında İstanbul'a gelmiştir. 1845 yılında da Hotel Lambert'in ilk daimi şubesini İstanbul'da kurmuş ve bu şubenin başına geçmiştir. Bu teşkilatta 1850 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş, ardından Osmanlı hizmetine girince görevini Wladyslaw Koscielski'ye (Sefer Paşa) devretmiştir. 18 Aralık 1850 tarihinde İslamiyet'i kabul etmiştir. Müslüman olduktan sonra Sultan Abdülmecid'in kendisi için seçtiği "Sadık", daha sonra da Mehmed Sadık adını almıştır. Çoğu belgede adı sadece Sadık Paşa olarak geçmektedir. Mehmed Sadık Bey Müslüman olduktan sonra orduda istihdam edilmiştir.

42 Cetnarowicz, a.g.e., 21-26.

bundan etkilenebilirdi.⁴³ Bu planla birlikte Güney Slav federasyonu kurulması düşüncesine geri dönmüş olan Czartoryski, Rusya’da görev yaptığı dönemde kazandığı tecrübelerden de yararlanarak; Güney Slav politikasını yeniden şekillendirdi. Ancak Czartoryski’nin yeni politikası artık Rus yanlısı değil, Rus karşıtı bir politikaydı ve bu politikanın merkezini Sırbistan oluşturmaktaydı.⁴⁴

Hotel Lambert, 1840’ta Prens Miloš Obrenović ve anayasa koruyucuları arasında siyasi kriz doruk noktasındayken Sırbistan’daki gelişmelere çok daha fazla ilgi göstermeye başlamış ve yaşanan gelişmeleri yakından izleyebilmek ve birinci elden bilgi edinebilmek için Aleksander Wereszczyński’yi Sırbistan’a ajan olarak göndermişti.⁴⁵ Ertesi yıl Adam Łyszczzyński, Hotel Lambert’in ikinci ajanı olarak, Osmanlı ve Habsburg egemenliği altında yaşayan Slavların durumunu incelemesi için bölgeye gönderildi. Ancak geçirdiği hastalık nedeniyle Łyszczzyński Sırbistan’dan kısa bir süre sonra ayrılmak zorunda kaldı. Yine de Łyszczzyński Sırbistan’da bulunduğu dönem içinde anayasa koruyucularından Izidor Stojanović ile iyi ilişkiler kurabilmişti.⁴⁶

1840’ın sonunda Hotel Lambert ayrıca Karadağ kökenli Sırp Nikola Vasojević ile bağlantı kurdu. Vasojević, Hotel Lambert’e “*Holmija*” olarak bilinen yeni Sırp devletinin kurulması planından bahsetti. Vasojević’in planına göre kurulacak “*Holmija Devleti*” ortaçağ dönemindeki Sırp Devleti’nin yeniden canlandırılmasının yolunu açmış olacaktı. Polonyalıları bu planda en fazla ilgilendiren nokta; kurulacak Holmija devleti topraklarının Polonyalı birliklerinin konuşlandırılması için bir üs olarak kullanılabilir olmasıydı. Vasojević’in planı, Hotel Lambert tarafından Osmanlı ve Habsburg yönetiminde yaşayan Güney Slavları ile işbirliği yapılabilmesinin ve Osmanlı İmparatorluğu denetiminde “*Otonom Osmanlı Slavları Federasyonu*”nun kurulabilmesinin bir yolu olarak görülüyordu. Nikola Vasojević, aynı zamanda Ortodoksluktan Katolikliğe geçmiş ve “*Holmija*” Devleti’nde Katolik ve

43 Žurek, **a.g.e.**, s. 40-42.

44 Žurek, **a.g.e.**, s. 33-35.

45 Cetnarowicz, **a.g.e.**, s. 53-54.

46 Jakšić-Durković, **a.g.m.**, 22-23.

Ortodoks Kiliselerinin birleşeceği Birleşik Kilise'nin kurulabileceğini belirtmişti. Vasojević, bu şekilde Vatikan'dan da maddi yardım alabileceğini düşünüyordu. Vasojević'in bu planından etkilenen Polonyalılar, 1841 yılında Vasojević lehine Vatikan'da girişimlerde bulundular. Ancak Vatikan nezdinde başlatılan bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Bu başarısızlık aslında Hotel Lambert ile Nikola Vasojević arasındaki işbirliğinin sonu anlamına geliyordu.⁴⁷

Hotel Lambert'in Sırbistan'da yaşanan gelişmelere daha fazla angaje olmaya başlaması Belgrad'a gönderilen yeni ajan Ludwik Zwierkowski-Lenoir ile gerçekleşti. Hotel Lambert Zwierkowski-Lenoir aracılığıyla anayasa koruyucularıyla bağlantıya geçti. Osmanlı Sultanı Sırbistan tahtından Mihajlo Obrenović'in indirilerek, yerine Aleksander Karađorđević'in getirilmesi yönündeki değişikliği 1842'in Ekiminde onaylamıştı. Rusya; Sırbistan tahtında yaşanan bu hanedan değişikliğine karşı çıktı. Avusturya, İngiltere ve Fransa yaşanan gelişmeler karşısında başlangıçta kararsız kaldılar. Ancak daha sonra Rus yanlısı Obrenovićlerin tahttan uzaklaştırılmasını Rusya'nın etkisinin sınırlandırılması bakımından olumlu buldular. Zwierkowski, anayasa koruyucularının özellikle İngiltere ve Fransa'nın desteğine ihtiyaçları olduklarını biliyordu. Bu nedenle Toma Vučić-Perišić (1788-1859) ve Avram Petronijević (1791-1852) gibi anayasa koruyucularına Czartoryski'den yardım istemeleri tavsiyesinde bulundu.⁴⁸ Kendisi de Czartoryski'den Fransa ve İngiltere hükümetlerinin harekete geçirilmeleri konusunda yardım istedi. Czartoryski, Zwierkowski'den gelen bu talebi olumlu karşıladı ve Hotel Lambert'in Paris ve Londra'da bulunan ajanları aracılığıyla İngiliz ve Fransız hükümetlerinden Sırbistan'da anayasa koruyucularını desteklemelerini istedi. 1841-1842 yıllarında Polonyalılar İstanbul'da Sırp anayasa koruyucularıyla ilk temaslarını gerçekleştirmişlerdi. Anayasa koruyucularından; Ilija Garašanin yaptığı muhalefet nedeniyle daha 1840 yılında Prens Mihajlo Obrenović tarafından İstanbul'a sürgüne gönderilmiş ve İstanbul'da Hotel Lambert'in ajanlarıyla tanışmıştı. İstanbul'da anayasa koruyucularından Vučić ve

47 Jakšić-Durković, **a.g.m.**, s. 23-25.

48 Cetnarowicz, **a.g.e.**, s. 105-108.

Petronijević ile tanışan Czajkowski, onları Rusya ve Avusturya konusunda uyarılmış ve Sırbistan’ın Osmanlı yönetimi desteğinde kendi gücüne güvenmesi gerektiği yönünde tavsiye vermişti. Zwierkowski, Avram Petronijević ile bağlantılarını sürdürerek, 1842’de Sırbistan’da anayasa koruyucularının Prens’e karşı başlattığı ayaklanmada önemli bir rol oynamış ve Alekdander Karađorđević’in prens seçilmesinde etkisi olmuştu. Paris ve Londra hükümetlerine Prens Aleksander Karađorđević’i tanınmaları yönünde çağrı yapan Zwierkowski daha sonra Garaşanin ile de temasa geçti. Zwierkowski, Avusturya tarafından enterne edilince Czartoryski 1843 yılında Michał Czajkowski’yi Sırbistan’a gönderdi.⁴⁹ Czajkowski’nin Sırbistan’a gönderilmesi esnasında Rusya, Aleksander Karađorđević’in prensliğinin Sırp meclisinde onaylanmaması yönünde Sırbistan üzerinde siyasi bir baskı uyguluyordu. Czajkowski anayasa koruyucularına mecliste yapılacak oylamada Aleksander Karađorđević’i yeniden prens olarak seçmeleri tavsiyesinde bulundu. Anayasa koruyucuları, Aleksander’ı mecliste yapılan yeni oylama sonucunda yeniden prens olarak seçtiler. Buna tepki gösteren Rusya, Vučić ve Petronijević’in Sırbistan’dan çıkartılmasını sağladı. Vučić ve Petronijević’in yokluğunda ise Sırbistan’da gerçek iktidar İçişleri Bakanı Ilija Garaşanin’in (1812-1874) eline geçti.⁵⁰ Aleksander Karađorđević’in yeniden prens seçilmesinden sonra Czartoryski Sırbistan ve Polonya’nın ortak çıkarları ve ortak düşmanları olduğu yönünde bir açıklama yaptı ve Batı Avrupalı hükümetler nezdinde anayasa koruyucularının rejimini tanınmaları yönünde girişimlerde bulundu.⁵¹

1843 Şubatında Czartoryski, “*Sırbistan Politikasının Yürütülmesi Konusunda Tavsiyeler*” başlıklı bir metin oluşturdu. Bu metinde Sırp politikasının yeni hedeflerinin neler olması gerektiğini ortaya koyan Czartoryski’ye göre Sırbistan Osmanlı yönetimi altında yaşamaya devam etmeli, gücünü pekiştirebilmek için Osmanlı yönetiminden faydalanmalı ve bunu gelecekte Osmanlı ve Habsburg yönetimleri altında yaşayan Güney

49 Žurek, **a.g.e.**, s. 73-76.

50 Cetnarowicz, **a.g.e.**, s. 194-196.

51 Cetnarowicz, **a.g.e.**, s. 171-174.

Slavları birleştirebilmek için kullanmalıydı. Sırbistan'dan Güney Slavları birleştirmesini isteyen Czartoryski, bu birleşim için uzun dönemli bir politikanın izlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Ona göre Sırlar, Rusya'nın etkisinden korunmak için öncelikle kendi siyasal rejimlerini güçlendirmek ve İstanbul'a sadakat göstermek durumundaydılar. Ayrıca Sırbistan ancak İstanbul ile anlaşmazlık yaşadığı durumlarda Rusya'nın yardımını isteyebilirdi ve Avusturya'ya kesinlikle inanmamalıydı. Çünkü Avusturya'nın amacı Sırbistan'ı ilhak etmektir. Czartoryski'ye göre Sırbistan İngiltere ve Fransa'nın desteğini aramalı, Fransa ile iyi ticari ilişkiler geliştirmeli ve Fransa'ya öğrenim için öğrenciler gönderilmeliydi. Czartoryski'nin bu tavsiyeleri aynı zamanda Fransa'nın politikasıyla da uyumluydu. Doğu'daki Hıristiyanlar ile işbirliği yapmak ve Güney Slavların birleşmesine destek vererek, Osmanlı devletinin varlığını sürdürmesini sağlamak bu dönemde Fransa'nın da temel politikasıydı. Hazırladığı bu metinde Czartoryski, Sırp-Hırvat ilişkilerinin gelecekteki şekli konusundaki görüşünü de ortaya koydu. Bu görüşe göre Sırlar diğer Güney Slavlarıyla iyi ilişkiler kurmak zorundaydılar.⁵²

4. Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan “Načertanije” Planının Ortaya Çıkışı:

Balkan Politika'sını Sırbistan merkezli olarak sürdüren Hotel Lambert 1843 yılından itibaren bölgedeki diğer Güney Slavların (Hırvatlar, Slovenler ve Bosnalılar) sorunlarını da göz önünde bulundurmaya ve Hırvatistan'da ortaya çıkan İllirizm Hareketi'ni büyük bir dikkatle izlemeye başlamıştı. Hırvatistan'da Güney Slavların birlikteliğini amaçlayan İllirizm Hareketi, Hırvat dilbilimci ve politikacı Ljudevit Gaj (1809-1872) tarafından 1836'da başlatılmıştı.⁵³ Hırvat

52 Žurek, a.g.e., s. 135-138.

53 Marc L. Greenberg, “The Illyrian Movement: A Croatian Vision of South Slavic Unity”, **Handbook of Language and Ethnic Identity: The Success – Failure Continuum in Language Identity Efforts**, (yay. haz. Joshua A. Fishman, Ofelia Garcia), Oxford 2011, s. 364-375. XIX yüzyılda Hırvatistan'da ortaya çıkan İllirizm Hareketi, Güney Slavların (Sırlar, Hırvatlar, Slovenler) İllir adı altında ve konuşulan ortak stokovca lehçesi temelinde bir dil ve kültür birliğini sağlamayı amaçlayan bir harekettir. Hırvat İllirizm Hareketi'nin siyasi programı

İliristler, Sırbistan’da anayasa koruyucularının başlattığı liberal harekete büyük bir umut bağlamışlardı. 1841 Ekiminde Ljudevit Gaj’ın yakın çalışma arkadaşı Vjekoslav Babukić (1812-1875) Belgrad’a gelmiş ve Güney Slav dil birliğinin kurulabilmesi için çalışmalara başlamıştı.⁵⁴ Czartoryski, Sırp anayasa koruyucularına yönelik izlediği politikada Hırvat İlizim Hareketi’nin lideri Ljudevit Gaj’ın iyi bir partner olabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle 1843’ün sonlarında Hotel Lambert, Hırvatistan’da İlizistlerin denetimindeki Halk Partisi (*Narodna Stranka*) ile bağlantıya geçmeye karar verdi. Ayrıca Bosna’daki Fransiskenlerle bağlantıya geçen Hotel Lambert; Ortodoks ve Katolik Kiliselerinin birleştirilmesi konusunda Bosnalı Fransiskenlerin desteğini almak istiyordu. Bosnalı Fransiskenler, Hırvat İlizim Hareketi’nin programını benimsemişlerdi. Czartoryski’nin temel planı Hırvat İlizistler ile Sırp anayasa koruyucularının işbirliği yapmalarını sağlamaktı. Bu planı gerçekleştirebilmek için de Belgrad’a Çek ajan František Zach’ı (1807-1892) gönderdi.⁵⁵

ise öncelikle Habsburg Monarşisi yönetimi altında yaşayan Güney Slavların, federasyona dönüştürülmüş monarşide, kendi federe yönetimlerine sahip olmaları şeklinde belirlenmiştir. Habsburg Monarşi’sinin bir federasyona dönüştürülerek, bu monarşinin yönetimi altında yaşayan Slavların kendi federe yönetimlerine sahip olmaları yönündeki siyasi program ise Çekler tarafından XIX. yüzyılda *Austroslavizm* programı altında formüle edilmişti.

54 Jaroslav Šidak, “Hotel Lambert i Hrvati”, **Studije iz Hrvatske Povijesti XIX. Stoljeća**, Zagreb 1973, s. 168-169. [Jaroslav Šidak, “Hotel Lambert and Croats”, **Studies on the History of Croatia in the XIXth Century**, Zagreb 1973, p. 168-169.]

55 Žurek, **a.g.e.**, s. 15-19. 1843 yılının sonlarında Czajkowski Belgrad’a Moravya bölgesindeki Olomouc kentinden gelen ve bir Çek olan František Zach’ı gönderdi. Viyana’da hukuk öğrenimi gören Zach, liberal burjuva fikirlerle tanıştı ve bir Çek milliyetçisi oldu. 1837’de Viyana’da Polonyalı ve diğer Slavların oluşturduğu gizli örgütlerle temasa geçen Zach, Viyana’daki Metternich rejimine karşıydı. 1840’da Fransa’ya kaçtı. Burada Polonyalı demokratik örgütlerle temasa geçen Zach, daha sonra Hotel Lambert’in lideri Prens Adam Czartoryski ile tanıştı. Czajkowski’nin tavsiyesi üzerine Zach, Czartoryski tarafından Belgrad’a ajan olarak gönderildi. Zach, Sırlara Avusturya Slavları ile işbirliği yapması konusunda tavsiyeler veriyor ve Rusya’ya karşı İstanbul hükümeti ile işbirliği yapmaları gerektiğini düşünüyordu. Ona göre kurulacak bir Güney Slav devleti

Bosnalı Fransiskenler, Avusturya'nın desteklediği Piskopos Rafel Barišić tarafından yönlendiriliyorlardı fakat Belgrad'ta bulunan Zach; Josip Kovačević, Filip Pašalić ve Stjepan Verković gibi bazı Fransiskenlerin Sırbistan ve Fransa hükümetlerinin desteğini aradıklarını da görmüştü. Roma ve Paris'te Bosnalı Fransiskenlerin durumuna özel bir önem verilmeye başlandı. Bu önem, Balkanlarda Katolik ve Ortodoks Kiliselerinin birleştirilmesi düşüncesinden kaynaklanıyordu. Hotel Lambert, Bosnalı Fransiskenlerle kurduğu bağlantılar sayesinde Vatikan nezdinde bir etki yaratmayı amaçlıyordu. Czajkowski, bu hedef doğrultusunda Czartoryski'yi Roma'ya bir ajan göndermesi gerektiği konusunda ikna etti. Bu amaçla Ludwik Arpizewski Czartoryski tarafından Roma'ya gönderildi. Czajkowski İstanbul'da, Orpizewski de Roma'da Hotel Lambert adına diplomatik faaliyetlerde bulunuyorlardı. İkinin faaliyetlerinin ortak amacı Avusturya'nın yönlendirdiği Piskopos Barišić'in Bosnalı Fransiskenler üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaktı. İzlenen politika başarılı olmuş ve Barišić'in, Bosna'daki görevine geri dönmesi engellenmişti. Hotel Lambert'in İstanbul'da kurduğu *Adampol* (Polonezköy); Bosna, Sırbistan ve Bulgaristan'da Birleşik Hıristiyan Kilisesi'nin kurulabilmesi için yürütülecek faaliyetlerin merkezi olacaktı.⁵⁶ Hotel Lambert'e göre böyle birleşik bir kilisenin kurulması Rusya'nın Balkanlardaki Ortodokslar üzerindeki etkisini sınırlandırabilirdi.⁵⁷

Rusya ve Avusturya'nın Balkanlardaki etkisini azaltabilirdi. Sırbistan; Bosna-Hersek, Karadağ ve Bulgaristan'daki diğer Güney Slavlarla iyi ilişkiler kurmalıydı. Zach'a göre Polonyalılar da Avusturyalı Slavlar ve Osmanlı Slavları ortak hareket etmeliydiler. Slavların ortak düşmanları Avusturya ve Almanya idi. Ancak her şeyden önce Osmanlı Avrupası'ndaki Slavlar birleşmek durumundaydılar. Sırbistan bu birleşme konusunda öncü bir rol oynayabilirdi. Zach, bu çerçevede Sırbistan-Karadağ yakınlaşmasını önemli görüyordu. İkisi arasında yapılacak bir ticaret birliği Sırbistan'ın Adriyatik Denizi'ne çıkışını sağlayacaktı. Zach'a göre Osmanlı Devleti'nin yıkılması Avusturya ve Rusya'nın işine yarardı.

56 Kazimierz Dopierała, *Adampol-Polonezköy z Dziejów Polaków w Turcji*, Poznań 1983, s. 38-42. [Kazimierz Dopierała, *Adampol-Polonezköy the History of Poles in Turkey*, Poznań 1983, p.38-42.]

57 Piotr Żurek, "Josip Juraj Strossmayer Prema Poljskoj i Poljacima: Iz Povijesti Hrvatsko-Poljskih Veza u XIX. Stoljeću", *Časopis za Suvremenu Povijest*,

Zach, 1844 Martında Belgrad'ta Hırvat İllirist Stjepan Car ile bir anlaşmaya vardı. Bu aslında Hotel Lambert ile Hırvat Halk Partisi (*Narodna Stranka*) arasında varılan bir anlaşmaydı. Hırvat İlliristler, Hotel Lambert'in Güney Slav birleşmesinin Sırbistan Prenslüğü etrafında olması gerektiği yönündeki planlarını kabul etmiş oluyorlardı. Bu anlaşmayla; Sırp Karadordeviç hanedanlığı yönetimi altında Güney Slavların anayasal bir devlet altında birleşmeleri, Osmanlı Avrupası'nın bir Slav Devleti'ne dönüştürülmesi, Bosna'nın Sırbistan ile birleştirilmesi ve Sırbistan'ın Güney Slavların diplomatik çıkarlarını koruması gerektiği kabul edilmişti. Zach, Hırvat İllirist Albert Nugent ile birlikte, İngiliz ve Fransız hükümetlerine bir memorandum göndererek; Güney Slav sorununun çözümünü nasıl gördüklerini gösterme fırsatı buldu.⁵⁸

Hırvat İlliristlerin Hotel Lambert'in programını kabul etmeleri ve kurulacak Güney Slav devletinde Sırbistan'ın merkezi bir konum elde etmesini benimsemelerinin nedeni Hırvatistan'ın Habsburg Monarşisi yönetimi altında Macarlaştırma baskısıyla karşı karşıya kalmasıydı. Bu şekilde Hırvat İlliristler, Sırbistan Prenslüğü'nin Macarlaştırma ve katı Avusturya politikalarına karşı iyi bir politik partner olabileceğini düşünüyorlardı. Macarlaştırma baskısı nedeniyle Hırvatistan'da basın-yayın faaliyetlerini sürdüremeyen Hırvat İlliristler, bu faaliyetlerini devam ettirebilmek için Sırbistan'dan maddi yardım

No:3, Zagreb 1998, s. 481. [Piotr Żurek, “Josip Juraj Strossmayer Towards the Poland and Poles: The History of Croatian-Polish Connections in the XIXth Century”, *Journal of Contemporary History*, No:3, Zagreb 1998, p. 481.] 1830-1831 Ayaklanmasını başlatmaları nedeniyle Vatikan tarafından suçlanmış olan Polonyalılar, Papalık nezdindeki itibarlarını düzeltmek amacıyla kiliselerin birliği fikrini desteklemeye başlamışlardı. Polonya'da teolog *Hipolit Zygmunt Terlecki (1806-1890)* kiliselerin birliği düşüncesi üzerine çalışmalar yapmış ve bu birliğin savunucu olmuştur. Kiliselerin birliğinin Papalık önderliğinde gerçekleşmesi gerektiğini savunan Terlecki, Hotel Lambert'in aracı olmasıyla Papa IX. Pio tarafından kabul edilmiştir. Terlecki bu görüşmede Papa'ya kiliselerin birliği konusundaki düşüncelerini açıklamıştır.

58 Şidak, *a.g.m.*, s. 171-175.

da alıyorlardı. František Zach ve Stjepan Car arasında sürdürülen görüşmeler Sırbistan İçişleri Bakanı Garaşanin'in bilgisi dahilinde gerçekleşmişti.⁵⁹

Zach 1844 Nisanında “*Sırbistan’ın Slav Politikası Planı*” başlıklı çalışmasını bitirdi ve hazırladığı çalışmanın bir taslağını bilgilendirme amacıyla İstanbul’da bulunan Czajkowski’ye gönderdi. Czajkowski, Zach’ın planını 1844 Mayısında onayladı ve Zach bu planı Garaşanin’e sundu. Zach’ın, “*Sırbistan’ın Slav Politikası Planı*” başlıklı çalışmasında kendisinin Hırvat İlliristler ve Bosnalı Fransiskenlerle etkileşiminin izlerini görmek mümkündür. Zach bu çalışmayı Czartoryski’nin tavsiyelerini, Ilija Garaşanin ve diğer anayasa koruyuculardan elde ettiği bilgileri kullanarak hazırlamıştı. Zach’ın hazırladığı bu çalışmada Sırbistan’ın Hırvatistan ile ilişkileri konusuna da bir bölüm ayrılmış ve Zach bu bölümü Hırvat İllirist Stjepan Car ile yaptığı görüşmelerden edindiği fikirler doğrultusunda hazırlamıştı. Zach’a göre Hırvat İlliristlerin lideri Ljudevit Gaj’ın amacı bir “*İlirya Krallığı*”nın kurulmasını sağlamaktı.⁶⁰ Zach, Sırbistan’ın liderliğinde kurulacak Güney Slav devletinin gelecekte Balkanlarda Osmanlı Devleti’nin yerini alacağını düşünüyordu. Bu devletin kurulmasının ilk aşamasını da Bosna ve Sırbistan’ın birleştirilmesi olarak görüyordu. Sırp Karadorđević hanedanı bu birleşmenin temeli olabilirdi. Zach’a göre bu birleşmede Bosnalı Fransiskenler de büyük bir rol oynayacaklardı ve bu nedenle onların Avusturya etkisinden kurtarılması ve Sırbistan’a daha fazla yakınlaştırılmaları gerekiyordu. Bosnalı Fransiskenler ayrıca Dalmaçya’daki Katoliklerin Sırbistan’a yakınlaştırılmalarını da sağlayabilirlerdi. Fransiskenlerin, Belgrad’ta Fransız konsolosun gözetiminde Katolik bir okul ve kilise kurmaları konusu da gündemdeydi.⁶¹ Zach hazırladığı bu çalışmayla Sırp, Hırvat ve Polonyalıların siyasi hedeflerini birleştirmiş oluyordu. Zach’ın amacı; Hotel Lambert’in hedefleri ile Güney Slavların siyasi amaçlarını uyumlaştırmaktı. Zach kendi planında federasyon temelinde bir

59 Žurek, **a.g.e.**, s. 145-148.

60 Žurek, **a.g.e.**, s. 46-49.

61 Dopierala, **a.g.e.**, s. 44-48.

Güney Slav Birliği'nin kurulmasını ve bu birliğin anayasal bir devlet olması gerektiğini belirtmişti.⁶²

Sırbistan İçişleri Bakanı Ilija Garašanin, Zach'ın hazırladığı planı kabul etmişti. Ancak bu plan Garašanin'in hedeflerine uygun bir plan değildi. Garašanin kendi planını 1844 yılında hazırlarken Sırların diğer Slavlarla ilişkileri noktasından hareket etmiş ancak Zach'ın hazırladığı “*Sırbistan'ın Slav Politikası*” programını göz önünde bulundurmamıştı.⁶³ Garašanin, “*Načertanije*” adlı programında öncelikle Zach'ın planının adını değiştirmiş ve “*Sırbistan'ın Slav Politikası*” başlığı yerine “*Sırbistan'ın Politikası*” başlığını koymuştu. Ayrıca Zach'ın planında yer alan “*Sırbistan-Hırvatistan İlişkileri*” bölümünü çıkarmış ve *Güney Slav* adı yerine *Sırp* adını kullanılmıştı. Načertanije'de Bosnalı Fransiskenlerin etkisi de sınırlandırılmıştı. Hırvat adı kullanılmamış, sadece teritoryal anlamda Hırvatistan'dan bahsedilmiştir. Diğer taraftan hem Zach'ın planında hem de Garašanin'in Načertanije'sinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra bir Hıristiyan-Slav devletinin kurulması gerektiğinden bahsedilmektedir. Garašanin, Zach'ın Bosna'nın Sırbistan'la birleşmesi gerektiği yönündeki düşüncesini benimsemiş ve ama diğer taraftan Sırbistan'ın Hırvatistan ile ilişkileri konusunu dikkate almamıştı. Garašanin aynı zamanda Sırların Karadağ Sırlarıyla birleşmesinin ve Sırbistan'a deniz yolunu açacak olan Bosna-Hersek'teki Osmanlı topraklarının üstünde de durmuştu.⁶⁴

62 Žurek, a.g.e., s. 154-158.

63 David Mackenzie, **Ilija Garašanin (1812-1874) Državnik i Diplomata**, (çev. Krsta Radović) Beograd 1987, s. 70-75. [David Mackenzie, **Ilija Garašanin (1812-1874) Statesman and Diplomat**, (trans. Krsta Radović), Belgrade 1987, p. 70-75.]

64 Ivo Banac, **The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics**, New York 1984, s. 60-67. Sırbistan Prenslığı yöneticileri Sırbistan'ın içişlerinde otonomi elde ettiği 1830'dan tam bağımsızlığını kazandığı 1878'e kadar bütün Sırların bir araya gelebileceği bir devlet kurabilmek için çalıştılar. Bu çerçevede Sırp dilbilimci Vuk S. Karadžić'in (1787-1864) din ayrımı yapmadan stokavca lehçesiyle konuşan herkesi Sırp olarak kabul ettiğini bildiren çalışmaları da Sırp yöneticilere ideolojik bir destek sağladı. Karadžić 1836'da yayınlamaya

Garašanin, Zach'ın Hırvat İlizizm Hareketi ile ilgili düşüncelerini fazla idealist bulmuştu. Garašanin, Zach'ın planı yerine kendi Büyük Sırbistan planını ortaya koydu. Zach'ın planındaki Büyük Sırbistan düşüncesi bir Güney Slav federasyonu çerçevesinde ortaya konulmuştu. Yani Zach, Sırbistan'a Güney Slav birleşmesinde öncü bir rol veriyor ancak Güney Slav devletinin siyasi yapı olarak bir federasyon şeklinde örgütlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Garašanin'in Načertanije'si ise merkezi ve üniter bir Büyük Sırbistan etrafında toplanacak Güney Slav Birliği'ni ortaya koyuyordu. Kendi planına Avusturya'nın karşı çıkacağını tahmin eden Garašanin planını Batı Avrupalı devletlerle işbirliği içinde ve Sırbistan sınırları dışında kalan diğer Sırp ve Güney Slavlarla ortak hareket ederek gerçekleştirebileceğini düşünüyordu. Zach'ın planında; Sırbistan'ın Hırvatistan'daki İlizizm Hareketi ile işbirliği içinde olması gerektiği belirtilmişti.⁶⁵ Aslında *Načertanije* ne Polonyalıların ne de Hırvatların beklentilerine uygun değildi. Garašanin, Sırbistan'ın sınırlarının Sırp'ların yaşamakta olduğu tüm alanları kapsayacak biçimde genişletilmesi gerektiğini ve Karadžić'i izleyerek bu sınırların linguistik olduğunu düşünüyordu. Ona göre Sırbistan, Stefan Dušan'ın ortaçağ devletinin bir devamı olarak görülmeli ve bu devlet XIV. yüzyılda Nemanjiçlerin Osmanlılar tarafından kesintiye uğratıldığı düşünülen eski "Sırp-Slav İmparatorluğu"nu yeniden kurmalıydı.⁶⁶

Garašanin, Güney Slav dayanışmasını öngören ve Zach'ın hararetle savunduğu Hırvat İlizizm düşüncesini kabul etmiyordu. Çünkü politik anlamda Hırvat İlizizm Hareketi Güney Slav birliğini bir federasyon şeklinde düşünürken ve Zach'ın önerileri de bu yöndeyken, Garašanin ancak Sırbistan'ın denetiminde merkezi bir Güney Slav birliğini kabul ediyordu.

başladığı çalışmalarında stokavca lehçesiyle konuşanların zamanla kendilerine Sırp denilmesine alışacaklarını; Sırp adını kabul etmezlerse hiçbir ulus adına sahip olamayacaklarını düşünüyordu. Karadžić, kaykavca lehçesiyle konuşanları Sloven olarak kabul ederken, sadece Dalmaçya'da cakavca lehçesiyle konuşanları Hırvat sayıyordu.

65 Bakić, **a.g.e.**, s. 73-74.

66 Banac, **a.g.m.**, s. 94-95.

Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan “Načertanije” Planı (1840-1844)

Garaşanin, Balkanlardaki Osmanlı varlığının kaçınılmaz olarak son bulacağı inancındaydı ancak Sırp yayılmasının eninde sonunda Rusların ve özellikle de Habsburgların düşmanlıklarına yol açacağını düşünüyordu. Bununla birlikte Garaşanin Sırbistan’ın ilişkilerini Viyana ile bozmaması gerektiğine de inanıyor ve Sırbistan’ın Habsburglar aleyhine genişlemesini reddediyordu.⁶⁷

1844’ün sonlarında Ilija Garaşanin “*Načertanije*” adlı programını Prens Aleksander Karađorđević’e sundu. Načertanije, XIX. yüzyıl boyunca Sırbistan’ın dış politikasının yürütülmesinde etkili oldu. Bu program etrafında yapılan tartışmalardan en önemlisi bunun bir Büyük Sırbistan planı mı yoksa bir Yugoslavya programı mı olduğu şeklindedir. Czartoryski’nin tavsiyelerinin ardından Zach’ın planı Garaşanin’in Načertanije’sinin oluşturulmasında bir temel oluşturmuştu. Zach, Sırbistan’ı Yugoslavist ve Panslavist ideolojilerle tanıştırmıştı. Garaşanin üzerinde Zach’ın etkisi oldukça büyüktü. Ancak Zach’ın planı fazla *Yugoslavist* bulunduğu için bazı Sırp ileri gelenleri tarafından eleştirildi. Garaşanin, Sırbistan’ın faaliyetlerinin Bosna-Hersek, Karadağ ve Kuzey Arnavutluk üzerine yoğunlaşması gerektiğini düşünüyordu. Garaşanin ayrı bir Bosna hanedanlığı kurulması yönündeki düşüncelere de muhalefet etmiş ve Büyük Sırbistan programına öncelik vermişti. Ona göre Bosna’da ayrı bir hanedanlığın kurulması Bosna ve Sırbistan’ın birleşmesinin önünde bir engel oluşturabilirdi. Osmanlı’nın gücünün azaldığını gözlemleyen Garaşanin, Osmanlı Devleti’nin yıkılması sonrasında Osmanlı egemenliğinde yaşayan Sırp’ların Avusturya egemenliği altında yaşayan Sırp’lardan çok daha kolay harekete geçirilebileceğini düşünüyordu. Sırbistan üzerinde Rusya ve Avusturya’nın etkisini de dikkate alan Garaşanin, bu iki devletin etkisinin sınırlandırılması ve Sırbistan’ın Osmanlı yönetimi altında sahip olduğu otonominin genişletilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle Sırbistan’ın ulusal hedeflerinin iyi bir şekilde düzenlenmesi ya da formüle edilmesi gerekiyordu. Güney Slavlar arasında sadece Sırbistan ve Karadağ kendi idari yapılarına sahiptiler. Garaşanin, Sırbistan’ın tüm Sırp’ları bir

67 Banac, a.g.m., s. 95-96.

araya getirmesinin tarihi bir görevi olduğunu düşünüyordu.⁶⁸ Ilija Garašanin, anayasa koruyucuları grubundan olan Vučić ve Petronijević'ten farklı olarak, Sırbistan'ın kendi ayakları üzerinde durması gerektiğini de düşünmekteydi. Prens Aleksander ve Petronijević, Sırbistan'ın daha çok Avusturya ile iyi ilişkiler kurması gerektiğini savunurken; Vučić önceliği Rusya'ya vermekteydi. Garašanin ise Balkanlara çok fazla ilgi göstermeyen Fransa ve İngiltere'nin desteğinin aranması gerektiğini düşünüyordu. Načertanije Sırbistan'ın iç ve dış politikasını belirleyen ilk programdı. Garašanin, Osmanlı Avrupası'nın Avusturya ve Rusya arasında paylaşılacak olması ihtimali ve tehlikesini Sırpların birleşmesinin önünde bir engel oluşturabileceğine de inanıyordu. Bu nedenle Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'ne sadık kalması gerektiğini kabul ediyor ve bu yönde düşünüyordu. Ona göre Sırbistan liderliğinde yeni bir Balkan devleti Osmanlı'nın yerini alıncaya kadar Sırbistan Osmanlıya sadık kalmalı ve Osmanlı yönetimi altında güçlenmeliydi. Rusya ile işbirliği ihtimalini dışlamayan Garašanin bu konuda Zach ve Czartoryski kadar katı değildi. Czartoryski ve Zach'ın Güney Slav birlikteliği kurulması düşüncesini kabul eden ve bunu dışlamayan Garašanin, bu hedefi belirsiz bir tarihe ertelemiş ve güçlü bir Sırbistan'ın kurulabilmesi amacıyla 1844 yılında Načertanije planını oluşturmuştu. Garašanin'e göre öncelikle Osmanlı egemenliğinde yaşayan Sırplarının birleştirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Sırbistan'ın politikası güneydoğu Balkanlara yönelik bir genişleme yönündeydi. Sırbistan'ın öncelikle Makedonya ve Arnavutluk'a doğru genişlemesi hedeflenmişti. 1918'den sonra ise Sırbistan'ın gelişme yönü batıya yani Bosna-Hersek ve Hırvatistan'a doğru çevrildi.⁶⁹

68 Banac, **a.g.m.**, s. 96-97.

69 Zdravko Dizdar, "Četnički Pokret na Području Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1941-1945)", **Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945**, (yay. haz. Sabrina P. Ramet), Zagreb 2009, s. 44. [Zdravko Dizdar, "The Chetnik Movement in Croatia and Bosnia and Hercegovina (1941-1945)", **Independent State of Croatia 1941-1945**, (edt. Sabrina P. Ramet), Zagreb 2009, p. 44.]

Sonuç

Toprakları Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından üçüncü kez 1795'te paylaşılmış olan Polonya'da toplumsal ve ekonomik sorunlar 18. ve 19. yüzyıllar boyunca devam etti. İşgalci güçlere karşı artan tepki 1830 yılında Polonyalıların bağımsızlıklarını yeniden kazanmak için Rusya'ya karşı ayaklanmalarına neden oldu. 1830 yılında başlatılan ayaklanma 1831 yılında Rusya tarafından bastırılınca ayaklanmaya katılmış olan Polonyalıların çoğu Batı Avrupa'ya zorunlu olarak göç etmek durumunda kaldılar. Ayaklanmacıların çoğu Fransa'ya gitti. Paris'te Polonyalı asilzade Prens Adam Jerzy Czartoryski etrafında toplanan Polonyalı göçmenler Czartoryski'nin 1833 yılında satın aldığı Hotel Lambert'i Polonya'nın birliğini ve bağımsızlığını yeniden kazanabilmesi için yaptıkları çalışmalar için üs edindiler. Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanması için bir araya gelen Polonyalıların Avrupa çapındaki yürüttükleri politikanın oluşum yeri Hotel Lambert oldu. Dolayısıyla Czartoryski etrafında toplanan bu gruba satın alınan hotelin adından dolayı *Hotel Lambert* grubu adı verildi.

Hotel Lambert'in en önemli amacı Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanmasıydı. Hotel Lambert'e göre bu amacı gerçekleştirebilmek için öncelikle Rusya'nın Doğu Avrupa'daki etkisinin sınırlandırılması gerekmektedir. Hotel Lambert; Balkanlarda Osmanlı Devleti egemenliği altında ve Sırbistan'ın merkez olacağı federal bir Güney Slav devletinin kurulması gerektiğini düşünüyordu. Kurulacak bu devlet Rusya'nın etkisini bu bölgede sınırlandıracağı gibi bu devletin Batı Avrupa'da İngiltere ve Fransa'ya yanaşması ve Osmanlı yönetiminde kalmaya devam etmesi Polonya'nın da bölgede kendisine güçlü bir müttefik kazanmasına neden olabilecekti. Böyle bir devletin Polonya'nın müttefiki olması durumunda Polonya, Rusya'ya karşı bir ayaklanma daha başlatabilecek ve bağımsızlığını yeniden kazanabilecekti. Czartoryski, Sırbistan'ın Osmanlı yönetimi altında otonomisini artırarak güçlenmesini ve daha sonraki dönemde etrafına diğer Güney Slavları toplayıp, Osmanlı'nın yerini alacak bağımsız bir devlet kurması gerektiğini düşünüyordu. Dolayısıyla bu dönemde Czartoryski'nin Osmanlı'nın varlığını

sürdürmesi konusundaki görüşü pragmatik bir nedene dayanıyordu. Çünkü Osmanlı yönetiminde otonomi elde ederek güçlenecek olan Sırbistan önce etrafına diğer Güney Slavları toplayacak ve ileride Balkanlarda Osmanlının yerini alabilecek bir devlet kurabilecekti.

Hotel Lambert'in politikasının merkezi Sırbistan'dı. Sırbistan'daki Batı Avrupa yanlısı politikacılarla bağlantıya geçmiş olan Hotel Lambert'in amacı Sırbistan'ı Rus etkisinden kurtarmak ve onu Batı Avrupa'ya yakınlaştırmaktı. Sırbistan etrafında kurulacak federal bir Güney Slav devleti Balkanlarda Rusya'nın etkisini sınırlandırabilirdi. Grubun lideri Prens Adam Jerzy Czartoryski'nin ortaya koyduğu bu program aslında gelecekte kurulacak olan Yugoslavya Federasyonu'nun da habercisi olmuştur diyebiliriz. Yugoslavya Federasyonu'nun kurulması sonrasında Rusya'nın etkisinin Sırbistan ve diğer Güney Slav halkları arasında sınırlandırılmasının en önemli örneği de Sosyalist Yugoslavya lideri Josip Broz Tito'nun (1892-1980) Sovyetler Birliği lideri Stalin ile görüş ayrılığına düşmesi sonucunda Yugoslavya'nın Stalin tarafından Kominform'dan atılması olmuştur. Çünkü Stalin tarafından 1948'de Kominform'dan atılan Yugoslavya Batı'ya daha fazla yaklaşmış ve kendine özgü bir yol tutarak kendi sosyalist modelini Sovyet sosyalist modelinden farklılaştırmıştı. Bu şekilde Yugoslavya Federasyonu Soğuk Savaş döneminde Doğu Avrupa'nın diğer komünist rejimlerden görece daha "özgürlükçü" ve "bağımsız bir politika" izleyebilmiştir. Bu durum bize tarihte bir süreklilik olduğunu ve Czartoryski tarafından XIX. yüzyılda önerilen Güney Slav federasyonunun XX. yüzyılda gerçekleştirilme olanağını bularak, Rusya'nın etkisinin Soğuk Savaş döneminde Yugoslavya'da görece olarak sınırlandırılabilmediğini göstermektedir.

XIX. yüzyılda Polonyalı Hotel Lambert'in Sırbistan'ı merkez alan politikası onu Rusya'nın etkisinden kurtarmak ve Batı Avrupa'ya yakınlaştırmak olarak belirlenmişti. Hotel Lambert'in ajanları Sırbistan'daki Batı yanlısı politikacılarla iletişime geçmiş ve Sırbistan'ın politikasının Rusya yerine Batı Avrupa devletleriyle uyumlaştırılmasına çalışılmıştır. Bu tarihsel olgu; tarih okumalarda genelleyici bir şekilde sürekli olarak Sırbistan'ın tarih boyunca

Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan “Načertanije” Planı (1840-1844)

“Ortodoks Kardeşliği” ve “Panslavizm” şiarı altında Rusya’ya bağlı kaldığı yönündeki argümanı da çürütmektedir. Sırbistan İçişleri Bakanı Ilija Garašanin 1844 yılında ilk Sırp politik milliyetçi politik programı olan Načertanije’yi oluştururken; Sırbistan’ın tarihinde en geniş sınırlarına ulaştığı ortaçağdaki Sırp Dušan Çarlığı’nı yeniden diriltmeyi hedeflemiş ve bu şekilde Büyük Sırbistan programını oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- AGIČIĆ, Damir, **Podijeljena Poljska (1772-1918)**, Zagreb 2004. [AGIČIĆ, Damir, **Partitioned Poland (1772-1918)**, Zagreb 2004.]
- ARIK, Sabire, **Kuruluştañ XVII. Yüzyıla Polonya Tarihi**, Ankara 2010.
- BAKIĆ, Jovo, **Ideologije Jugoslovenstva Između Srpskog i Hrvatskog Nacionalizma 1918-1941**, Zrenjanin 2004. [BAKIĆ, Jovo, **Ideology of Yugoslavism Between Serbian and Croatian Nationalism 1918-1941**, Zrenjanin 2004.]
- BANAC, Ivo, **The National Questions in Yugoslavia: Origins, History, Politics**, New York 1984.
- BANAC, Ivo, “Sırbistan’da Milliyetçilik” (çev. Gencer Özcan), **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, (yay. haz. Kemali Saybaşılı, Gencer Özcan), İstanbul 1997, s. 87-116.
- CASTELLAN, Georges, **Balkanların Tarihi**, (çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu), İstanbul 1995.
- CETNAROWICZ, Antoni, **Tajna Dyplomacja Adama Jerzego Czartoryskiego na Balkanach**, Kraków 1993. [CETNAROWICZ, Antoni, **The Secret Diplomacy of Adam Jerzy Czartoryski Towards the Balkan**, Kraków 1993.]
- CHWALBA, Andrzej, **Historia Polski 1795-1918**, Kraków 2001. [CHWALBA, Andrzej, **History of Poland 1795-1918**, Kraków 2001.]
- DIZDAR, Zdravko, “Çetnički Pokret na Području Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1941-1945)”, **Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945**, (yay. haz. Sabrina P. Ramet), Zagreb 2009. [DIZDAR, Zdravko, “The Chetnik Movement in Croatia and Bosnia and Hercegovina (1941-1945)”, **Independent State of Croatia 1941-1945**, (edt. Sabrina P. Ramet), Zagreb 2009.]

- DOPIERAŁA, Kazimierz, **Adampol-Polonezköy z Dziejów Polaków w Turcji**, Poznań 1983. [DOPIERAŁA, Kazimierz, **Adampol-Polonezköy the History of Poles in Turkey**, Poznań 1983.]
- GREENBERG L., Marc, “The Illyrian Movement: A Croatian Vision of South Slavic Unity”, **Handbook of Language and Ethnic Identity: The Success – Failure Continuum in Language Identity Efforts**, (yay. haz. Joshua A. Fishman, Ofelia García), Oxford 2011, s. 364-380.
- GÜMÜŞ, Musa, “Mehmed Sadık Paşa (Michal Czajkowski) ve Osmanlı Devleti’nde Kazak Süvari Alayı”, **Turkish Studies**, Vol: 5/3, Summer 2010, s. 1362-1375.
- JAKŠIĆ-DURKOVIĆ, Ljubomir, “O Nastanku Načertanija 1844. Godine”, **Srpska Akademija Nauka i Umetnotsi Naučni Skup Knjiga LIV**, Beograd 1991, 19-43. [JAKŠIĆ-DURKOVIĆ, Ljubomir, “The Origin of Načertanije in the year 1844”, **Serbian Academy of Sciences and Arts Scientific Sessions Book LIV**, Belgrade 1991, 19-43.]
- JAKŠIĆ-DURKOVIĆ, Ljubomir, **Mičkjević i Jugoslaveni**, Novi Sad 1987. [JAKŠIĆ-DURKOVIĆ, Ljubomir, **Mickiewicz and Yugoslavs**, Novi Sad 1987.]
- JAKŠIĆ-DURKOVIĆ, Ljubomir, **O Početku Jugoslovenske Politike Adama Čartoriskog (1841-1843)**, Beograd 1974. [JAKŠIĆ-DURKOVIĆ, Ljubomir, **About the Begining of Adam Czartoryski’s Yugoslav Policy (1841-1843)**, Belgrade 1974.]
- JELAVICH, Barbara, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, (çev. İhsan Durdu, Haşim Koç, Gülçin Koç), İstanbul 2006.
- KUKIEL, Marian, **Czartoryski and European Unity 1770-1861**, New Jersey 1955.

- MACKENZIE, David, **Ilija Garašanin (1812-1874) Državnik i Diplomata**, (çev. Krsta Radović), Beograd 1987. [MACKENZIE, David, **Ilija Garašanin (1812-1874) Statesman and Diplomat**, (trans. Krsta Radović), Belgrade 1987.]
- ÖZKAN, Ayşe, **Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)**, İstanbul 2011.
- SKOWRONEK, Jerzy, **Sprzymierzeńcy Narodów Balkańskich**, Warszawa 1983. [SKOWRONEK, Jerzy, **Alliance of the Balkan Nations**, Warszawa 1983.]
- ŠIDAK, Jaroslav, “Hotel Lambert i Hrvati”, **Studije iz Hrvatske Povijesti XIX. Stoljeća**, Zagreb 1973. [ŠIDAK, Jaroslav, “Hotel Lambert and Croats”, **Studies on the History of Croatia in the XIXth Century**, Zagreb 1973.]
- TANNER, Marcus, **Croatia A Nation Forged in War**, New Haven and London 2010.
- TEMİZKAN, Abdullah, “Lehistanlıların İstanbul'da Lobi Faaliyetleri ve Kafkasya'ya Lejyon Gönderme Girişimleri”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, XXVIII, Güz 2010, s. 363-393.
- TOPOLSKI, Jerzy, **Historia Polski**, Poznań 2005. [TOPOLSKI, Jerzy, **History of Poland**, Poznań 2005.]
- TYMOWSKI, Michał, **Kratka Povijest Poljske**, (çev. Magdalena Najbar-Agičić), Zagreb 1999. [TYMOWSKI, Michał, **A Brief History of Poland**, (trans. Magdalena Najbar-Agičić), Zagreb 1999.]
- ŻUREK, Piotr, **Hotel Lambert i Chorwaci 1843-1850**, Warszawa 2005. [ŻUREK, Piotr, **Hotel Lambert and Croats 1843-1850**, Warszawa 2005.]
- ŻUREK, Piotr, “Knez Adam Jerzy Czartoryski i Plan Balkanske

Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan “Načertanije” Planı (1840-1844)

Federacije (1804-1806)”, **Anali Dubrovnik**, No:43, Dubrovnik 2005, s. 129-138. [ŽUREK, Piotr, “Prince Adam Jerzy Czartoryski and the Plan of Balkan Federation (1804-1806)”, **Dubrovnik Annals**, N:43, Dubrovnik 2005, p. 129-138.]

- ŽUREK, Piotr, “Josip Juraj Strossmayer Prema Poljskoj i Poljacima: Iz Povijesti Hrvatsko-Poljskih Veza u XIX. Stoljeću”, **Časopis za Suvremenu Povijesti**, No:3, Zagreb 1998, s. 481. [ŽUREK, Piotr, “Josip Juraj Strossmayer Towards the Poland and Poles: The History of Croatian-Polish Connections in the XIXth Century”, **Journal of Contemporary History**, N:3, Zagreb 1998, p. 481.]